PRÍRUČKA

Rodová rovnosť

v projektoch rozvojovej spolupráce

Spracovala: Oľga Pietruchová, Bratislava, 2020

Úvod

V roku 2003 sa Slovenská republika stala donorom a začala realizovať program rozvojovej spolupráce. Ako donor má povinnosť podporovať udržateľný rozvoj v partnerských krajinách a prispievať tak k plneniu Agendy 2030 pre udržateľný rozvoj. Národným koordinátorom rozvojovej spolupráce je Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky (MZVEZ SR). Rozpočtová organizácia MZVEZ SR - Slovenská agentúra pre medzinárodnú rozvojovú spoluprácu (SAMRS) - bola založená v roku 2007 ako implementačná inštitúcia. Na realizácii rozvojovej spolupráce sa podieľajú aj ďalšie ministerstvá a ústredné orgány štátnej správy, najmä Ministerstvo financií SR, Ministerstvo vnútra SR, Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR, Ministerstvo obrany SR, Ministerstvo životného prostredia SR a Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR.

V roku 2013 sa Slovenská republika stala členom Výboru pre rozvojovú pomoc Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD Development Assistance Committee – DAC). Ten v septembri 2018 vykonal prvé rámcové hodnotenie systému oficiálnej rozvojovej pomoci (Official Development Assistance – ODA) SR, tzv. „OECD/DAC Peer Review". Jedným z odporúčaní hodnotiacej správy je „označiť zásady a normy, a to aj v otázkach znižovania chudoby a v prierezových témach, ktoré sa majú uplatňovať cez všetky kanály rozvojovej spolupráce SR".[1] Strednodobá stratégia rozvojovej spolupráce SR na roky 2019 – 2023[2] definovala dve prierezové témy rozvojovej spolupráce: životné prostredie a zmena klímy a rovnosť príležitostí. Táto príručka sa venuje druhej prierezovej téme, rodovej rovnosti, ktorú pri realizácii rozvojovej spolupráce SR interpretujeme ako rovnosť mužov a žien. Príručka poskytuje návod a odporúčania pre jej systematické integrovanie do procesov plánovania, riadenia, implementácie a hodnotenia aktivít rozvojovej spolupráce SR.

Špecifickým cieľom príručky je:

- zvýšiť povedomie o prepojení témy rodovej rovnosti s ekonomickými a sociálnymi faktormi udržateľného rozvoja a o nevyhnutnosti jej integrácie do plánovania a implementácie ODA SR;
- predstaviť princípy a prístupy pre integrovanie rodovej rovnosti do projektového cyklu ODA SR, založené na existujúcich postupoch v medzinárodnom meradle, prispôsobených slovenskému kontextu;
- zvýšiť kapacitu aktérov ODA SR pre uplatňovanie prístupov integrácie rodovej rovnosti v praxi.

Príručka je určená jednak subjektom, ktoré poskytujú a/alebo prerozdeľujú finančné prostriedky na implementáciu aktivít ODA SR (donori) a jednak subjektom, ktoré žiadajú príslušné finančné prostriedky na implementáciu projektov rozvojovej spolupráce (žiadatelia).

Príprava príručky bola iniciovaná MZVEZ SR ako súčasť projektu „Partnerstvo UNDP – SR: Efektívne riešenia v oblasti rozvojovej spolupráce pre dosiahnutie cieľov udržateľného rozvoja". Má odporúčací charakter pre všetkých aktérov rozvojovej spolupráce SR.

---

1 Správa o výsledkoch a odporúčaniach vyplývajúcich z partnerského hodnotenia Výboru OECD pre rozvojovú pomoc (2018); www.oecd.org/dac/oecd-development-co-operation-peer-reviews-slovak-republic-2019-9789264312326-en.htm

2 www.slovakaid.sk/en/node/910

Obsah

1. Úvod do problematiky rodovej rovnosti 7

1.1 Rodová rovnosť v rozvojovej spolupráci a humanitárnej pomoci 8

1.2 Strategický rámec na medzinárodnej a domácej úrovni 11

1.2.1 Medzinárodné právo a dokumenty 11

1.2.2 Rozvojové stratégie a iniciatívy 12

1.2.3 Slovenská republika 16

2. Uplatňovanie rodovej rovnosti na úrovni riadenia ODA 18

2.1 Špecifická podpora rodovej rovnosti v rámci ODA SR 20

2.1.1 Sektorová priorita 1 Kvalitné vzdelávanie 20

2.1.2 Sektorová priorita 2 Dobré zdravie 21

2.1.3 Sektorová priorita 3 Dobrá správa vecí verejných a budovanie občianskej spoločnosti 22

2.1.4 Sektorová priorita 4 Potravinová bezpečnosť a poľnohospodárstvo 23

2.1.5 Sektorová priorita 5 Infraštruktúra a udržateľné využívanie prírodných zdrojov 26

2.1.6 Sektorová priorita 6 Podpora tvorby trhového prostredia 26

2.2 Druhy projektov z hľadiska rodovej rovnosti 27

2.2.1 Projekty špecificky zamerané na zlepšovanie rodovej rovnosti a posilňovanie žien a dievčat (DEV: hlavné zameranie) 27

2.2.2 projekty s pozitívnym vplyvom na rodovú rovnosť (DEV: výrazné zameranie) 30

2.2.3 Projekty rodovo neutrálne (DEV: nie sú zamerané na rodovú rovnosť) 31

2.2.4 Projekty posilňujúce rodovú nerovnosť, teda s negatívnym dopadom 32

2.2.5. Model hodnotiacej matice pre komplexné posúdenie prínosu k prierezovej téme rovnosť príležitostí 33

2.3 Rodové hľadisko v procese riadenia ODA 34

2.3.1 Odporúčania k nastaveniu rovnosti príležitostí vo výzvach 36

3. Uplatňovanie rodovej rovnosti v projektoch žiadateľov 40

3.1 10 krokov k rovnosti príležitostí 42

3.1.1 Príprava projektového tímu 43

3.1.2 Cieľová skupina a identifikácia bariér 43

3.1.3 Analýza východiskovej situácie 44

3.1.4 Stanovenie cieľov a plánovanie projektu z hľadiska rovnosti príležitostí 47

3.1.5 Návrhy aktivít a opatrení 48

3.1.6 Rozpočet 50

3.1.7 Merateľné ukazovatele 51

3.1.8 Implementácia aktivít projektu 51

3.1.9 Monitorovanie a evaluácia: hodnotenie projektu 52

3.1.10 Citlivá a nediskriminačná komunikácia a publicita 53

3.2 Minimálny štandard pre uplatnenie rodovej rovnosti v projekte 55

4. Slovník a základné koncepty 56

4.1 Diskriminácia vs. rovnosť príležitostí 57

4.2 Rodová rovnosť 59

5. Zdroje a odporúčaná literatúra 62

6. Prílohy 65

6.1 Príklad projektov 66

6.2 Rodová analýza 68

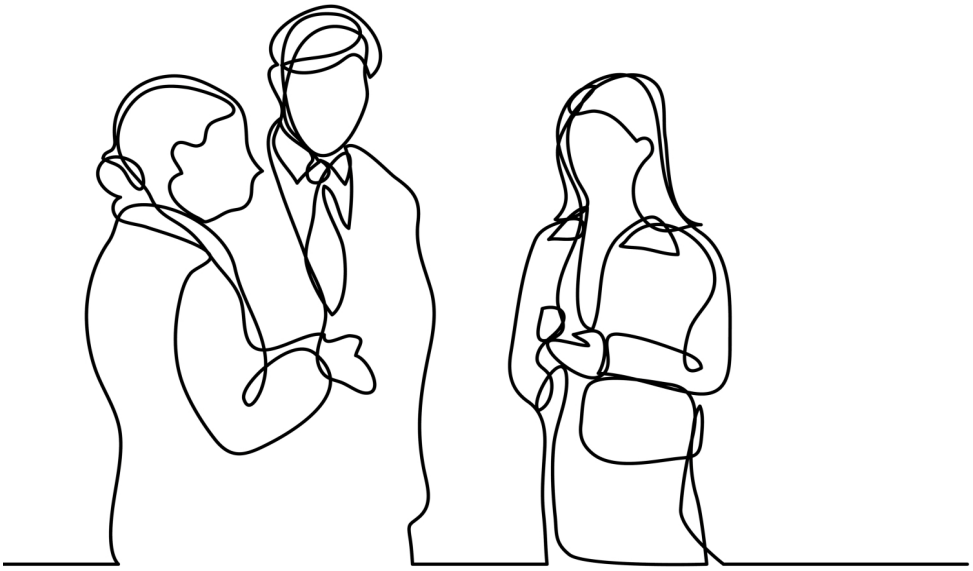

1

Úvod do problematiky rodovej rovnosti

Rodová rovnosť alebo rovnosť mužov a žien v spoločnosti patrí v súčasnosti k základným hodnotám demokratických krajín a medzinárodných inštitúcií, ktoré ju cieľavedome presadzujú aj v medzinárodnej rozvojovej spolupráci a humanitárnej pomoci, viď cieľ 5 Cieľov udržateľného rozvoja.[3]

Princípy uplatňovania rodového hľadiska vychádzajú z predpokladu, že rovnosť mužov a žien predstavuje kľúčový a nenahraditeľný aspekt udržateľného ľudského rozvoja a napĺňania záväzkov v oblasti ľudských práv.[i] Rovnosť mužov a žien patrí k základným ľudským právam, bez uplatnenia ktorého nie je možné budovať spravodlivú a demokratickú spoločnosť; ženy by mali mať rovnaký prístup k spoločenským zdrojom a k moci rozhodovať o nakladaní s nimi ako muži.

Rovnosť mužov a žien sa ukazuje priaznivá aj pre ekonomický rast; vysoká zamestnanosť žien je dôležitá pre trvalo udržateľný hospodársky rast, stabilitu spoločnosti a sociálne spravodlivý štát. Ako píše Európska komisia, rodová rovnosť nie je iba záležitosťou sociálnej spravodlivosti, ale aj „inteligentnej ekonomiky“: účasť žien v ekonomike je nevyhnutná pre trvalo udržateľný rozvoj a hospodársky rast. Štúdia OECD odhadla, že vyrovnanie rozdielov medzi ženami a mužmi v zamestnaní do roku 2030 by mohlo priniesť potenciálne priemerné zvýšenie o 12 % v porovnaní s veľkosťou celkového hospodárstva v krajinách OECD. Keby ženy mali rovnaký prístup k výrobným zdrojom ako muži, mohli by zvýšiť výnosy na svojich farmách o 20 - 30 % a zvýšiť celkovú poľnohospodársku výrobu. To by okrem iných výhod mohlo zbaviť hladu na celom svete približne 100 - 150 miliónov ľudí. Celkovo dôkazy ukazujú, že keď majú ženy rovnaké príležitosti a prístup k zdrojom a rozhodovaniu, spoločenstvá sú prosperujúcejšie a mierumilovnejšie.[ii]

3 Pre úspešnú implementáciu uplatňovania rodového hľadiska je preto potrebné jednoznačne pochopiť, čo rodová rovnosť znamená. V závere príručky je preto zaradená kapitola s vysvetlením pojmov a konceptov súvisiacich s rodovou rovnosťou.

1.1 Rodová rovnosť v rozvojovej spolupráci a humanitárnej pomoci

Organizácia Spojených národov uznáva, že rovnosť mužov a žien nie je iba základným ľudským právom, ale nevyhnutným základom mierového, prosperujúceho a udržateľného sveta.[iii] Analytici a analytičky rozvoja už niekoľko desaťročí uznávajú potrebu zabezpečiť, aby sa otázky postavenia žien a rodovej rovnosti integrovali do rozvojových projektov. Na posilnenie agendy žien v rozvojových politikách bol v roku 1976 vytvorený Rozvojový fond OSN pre ženy (UNIFEM) ako Dobrovoľný fond pre Dekádu žien, ktorú OSN vyhlásilo na roky 1976 – 1985.

Prečo je pre rozvojovú spoluprácu relevantný rod?

Raný prístup zahŕňal špecifické zameranie projektov na **posilňovanie žien** (*women empowerment*) ako samostatnú cieľovú skupinu. Toto sa bežne označovalo ako *Women in Develo*pment (WiD, ženy v rozvoji), neskôr *Women and Development* (ženy a rozvoj). Problémom tohto prístupu bolo vyčleňovanie projektov na posilňovanie žien v rámci rozvojových plánov, zvyčajne až na posledných miestach a s obmedzenými zdrojmi. Ženy však netvoria homogénny celok a WiD nezohľadňoval zásadné rozdiely medzi rôznymi skupinami žien. Rovnako sa tento koncept nezaoberal štruktúrnymi nerovnosťami medzi mužmi a ženami. Kritici tohto prístupu navyše poukázali na to, že sa takýto prístup netýkal mužov a mohol viesť k ich znevýhodneniu.

Následný model, ktorý sa zvyčajne označuje ako *Gender and Development* (GaD, **rod a rozvoj**) sa viac sústredil na projekty transformujúce rodové pomery a tým odstraňujúce štrukturálne nerovnosti medzi mužmi a ženami. Cieľom tohto prístupu je napraviť pretrvávajúce rodové rozdiely v prístupe k zdrojom a moci; stratégia tohto prístupu sa nazýva **uplatňovanie rodového hľadiska** *(gender mainstreaming)*.

Pretože princíp rodovej rovnosti sa týka žien ale aj mužov, je GaD komplexnejším prístupom k analýze zohľadňujúcej situáciu a potreby oboch skupín. Jeho cieľom je zapojiť rovnakým dielom ženy a mužov do riešenia ich rozvojových problémov, reformovať inštitúcie s cieľom ustanoviť rovnaké práva a postavenie žien a podporovať hospodársky rozvoj, ktorý posilňuje ekonomickú samostatnosť žien a ich rovnocennú účasť v ekonomike, vrátane rozhodovania a zastúpenia v najvyšších funkciách.

Zohľadnenie rodových otázok je nevyhnutné aj v **rámci humanitárnej pomoci**. Ženy a dievčatá, ktoré v humanitárnych krízach často zostávajú samotné s deťmi, trpia následkom potravinovej neistoty. Vytvára sa tak kontext, v ktorom sú ženy náchylnejšie na zneužívanie a vykorisťovanie a je pravdepodobnejšie, že

budú sexuálne zneužívané kvôli peniazom a prístupu k službám. Pretože muži majú vo všeobecnosti väčšiu kontrolu nad príjmom, pôdou a peniazmi, ich mechanizmy zvládania konfliktov sa líšia. Navyše, v dôsledku zmeny dynamiky moci v rodových rolách, môžu byť muži frustrovaní rýchlymi zmenami v krízovom prostredí, čo sa môže prejaviť nárastom domáceho násilia na ženách a deťoch.[iv]

Pri uplatňovaní rodového hľadiska tvorí východisko detailná analýza rozvojovej situácie vrátane pomenovania problémov, ktorým ženy a muži čelia. Skúsenosti ukázali, že rodová problematika sa líši v závislosti od krajiny, regiónu a konkrétnej situácie. Muži a ženy, dievčatá aj chlapci, majú často rozličné potreby, priority a politiky, a projekty často ovplyvňujú tieto skupiny nerovnomerne. Gender mainstreaming sa usiluje o nápravu týchto nerovností. Z týchto dôvodov má uplatňovanie rodového hľadiska výraznú výhodu v porovnaní s druhými dvoma prístupmi: t. j. s „rodovo neutrálnym" prístupom a prístupom zameraným na „úlohu žien v rozvoji", pretože:

- zabezpečuje spravodlivejšie rozdelenie zdrojov pre všetkých – mužom aj ženám, chlapcom aj dievčatám;
- identifikuje a využíva príležitosti na posilňovanie rodovej rovnosti v projektoch a politikách;
- môže zahrňovať konkrétne iniciatívy v prospech žien v takých strategických oblastiach, akými sú legislatíva, rozhodovanie a participácia v rozhodovacích procesoch;
- v rámci pracovných postupov nielenže umožňuje tvorcom politík, ako aj ľuďom z praxe, zamerať sa na dopady rodovej nerovnosti, ale zároveň dovoľuje identifikovať a napraviť štrukturálne nastavenie, ktoré ju spôsobujú.[v]

V rozvojových projektoch treba prihliadať na prioritné potreby žien a mužov s vedomím toho, aké prínosy alebo nepriaznivé účinky by mohli mať dané projekty a opatrenia na obe skupiny, resp. na vzťahy medzi nimi.

Príklad: Prijímateľ opísal v projekte prínos k rovnosti príležitostí nasledovne: „Príležitosť vstúpiť do nášho programu budú mať všetci ľudia bez ohľadu na pohlavie, zdravotný stav, či status. V predošlých projektoch sme uprednostňovali najmä ženy, pretože sme chceli vyrovnať ich šance. Keďže tak urobilo viacero organizácií, dochádzalo viditeľne k negatívnej diskriminácii a muži mali problém nájsť si prácu. Zatiaľ čo kaderníctvo a salón sú stále viac ženské, ako mužské odbory, o pletenie a šitie majú záujem aj muži. Dostanú rovnakú šancu ako ženy."[vi] Poznámka: Kým „uprednostňovanie žien" je príklad staršieho prístupu „ženy v rozvoji", v prípade prístupu „rod a rozvoj" sa rovnosť mužov a žien hodnotí počas celého projektu a v prípade nepriaznivého dopadu napr. na mužov sa hľadajú opatrenia na vyrovnávanie šancí (v tomto prípade pletenie a šitie).

Porozumenie rodovým otázkam môže projektom umožniť, aby ich zohľadnili a vybudovali kapacity na riešenie nespravodlivých rodových pomerov a na zabezpečenie udržateľnosti takýchto štrukturálnych zmien. Preto sa pri zohľadnení rodového hľadiska odborníci a odborníčky v oblasti rozvoja a sociálneho hnutia zaoberajú rozdielmi v právach mužov a žien, zodpovednosťami, prístupom k zdrojom a kontrolou nad nimi ako aj participáciou žien a mužov na

úrovni domácností, komunít a na vnútroštátnej úrovni. Cieľom uplatňovania rodového hľadiska je transformácia rodovo nerovnoprávnych a nespravodlivých vzťahov v spoločnosti alebo komunite.

Príklad: Príkladom štrukturálnych zmien môže byť podstatné zvýšenie vzdelanosti a zamestnanosti žien a zlepšenie ich ekonomickej nezávislosti, ich zviditeľnenie a zastúpenie v rozhodovaní a v rodovo netradičných povolaniach ako napr. v polícii, väčšia spoluzodpovednosť mužov, zákony a praktiky chrániace ženy a deti pred násilím, odstraňovania škodlivých tradícií ako je ženské obriezka, resp. mrzačenie ženských pohlavných orgánov atď.

Muži a ženy majú často rôzne priority, obmedzenia a preferencie, môžu rôzne prispievať k rozvojovým projektom a môžu byť nimi aj rôznymi spôsobmi ovplyvnení. Aby sa zvýšila účinnosť projektov, musia sa tieto hľadiská riešiť pri navrhovaní všetkých aktivít, programov a kampaní. Bez takéhoto prístupu môžu projekty viesť nielen k neefektívnym a neudržateľným výsledkom, ale môžu tiež zhoršiť existujúce nerovnosti. Preto sa pri opatreniach a projektoch robí tzv. **rodová analýza dopadov**, v rámci ktorej sa vyhodnocuje očakávaný vplyv opatrení na rôzne skupiny žien a mužov. V prípade očakávaného negatívneho dopadu na nejakú skupinu je potrebné nastavenia opatrenia alebo projektu korigovať a priebežne vyhodnocovať.

Aj keď rodová rovnosť nie je len o ženách, väčšina opatrení bude zrejme smerovaná práve na ne, keďže existujúce rodové rozdiely sú vo valnej väčšine prípadov v neprospech žien. Pre úspešnú implementáciu nástrojov na dosiahnutie rodovej rovnosti v rozvoji je však potrebné venovať pozornosť aj mužom. Pokiaľ muži nebudú zapojení do aktivít, pokiaľ ich vlastné správanie, postoje a výchova udržujú rodovú nerovnosť a rodovo podmienené násilie, v praxi sa nič nezmení. Preto sa viac ako dve desaťročia sa v rôznych častiach sveta vyvíjalo čoraz viac programov cielených na scitlivovanie mužov.

Príklad: Medzi najznámejšie projekty zapájajúce mužov patrí projekt Stepping Stones, využívajúci participatívne učenie s cieľom zlepšiť sexuálne a reprodukčné zdravie. Projekt sa začal v Ugande, ale bol prispôsobený pre rôzne krajiny v subsaharskej Afrike vrátane Gambie, Ghany, Kene, Južnej Afriky, Tanzánie a Zambie, ako aj pre Filipíny. Cieľom jeho balíka odbornej prípravy v oblasti komunít je „nabádať komunity, aby spochybňovali a napravovali rodové nerovnosti, ktoré prispievajú k HIV / AIDS, rodovo podmienenému násiliu a iným problémom" a opäť sa zamerali na zmenu správania.[vii]

Vysvetlivky

[i] Niemanis, UNDP, 2007
[ii] GAP II, 2016
[iii] www.un.org/sustainabledevelopment/gender-equality
[iv] The gender handbook for humanitarian action, IASC, 2017
[v] Niemans, UNDP, 2007
[vi] Príklad poskytnutý zo SAMRS
[vii] www.steppingstonesfeedback.org

1.2 Strategický rámec na medzinárodnej a domácej úrovni

1.2.1 Medzinárodné právo a dokumenty

Práva žien sú chránené mnohými medzinárodnými nástrojmi a zákonmi, ktoré sú záväzné aj pre Slovenskú republiku a sú po ratifikácii súčasťou nášho právneho systému. Najvýznamnejší dohovor na medzinárodnej úrovni OSN je **Dohovor o odstránení diskriminácie žien** (CEDAW), ktorý[viii] upravuje základné povinnosti štátov, ktoré na ochranu žien pred diskrimináciou musia urobiť v rôznych oblastiach verejného a súkromného života.

Zmluvné strany sú povinné každé štyri roky predkladať správy o legislatívnych, súdnych, administratívnych alebo iných opatreniach, ktoré prijali za účelom uvedenia Dohovoru do života a o pokroku, ktorý sa v tomto smere dosiahol.[4] K CEDAWu bol neskôr prijatý **opčný protokol**, ten umožňuje ženám podávať individuálne sťažnosti na porušovanie ľudských práv žien Výboru pre odstránenie diskriminácie žien, ktorý musí tieto sťažnosti prerokovať a riešiť.[ix]

Dohovor CEDAW je súčasťou **komplexného medzinárodného ľudsko-právneho rámca OSN** zameraného na zabezpečenie uplatňovania všetkých ľudských práv pre všetkých a na odstránenie všetkých foriem diskriminácie žien z dôvodu pohlavia a rodu. **Charta OSN, Všeobecná deklarácia ľudských práv, Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach, Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach, Dohovor o právach dieťaťa** a **Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím** obsahujú explicitné ustanovenia, ktoré zaručujú rovnosť žien a mužov pri uplatňovaní práv, ktoré sú v uvedených dokumentoch zakotvené, kým ďalšie medzinárodného ľudsko-právne dohovory, napr. **Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie,** implicitne vychádzajú z konceptu zákazu diskriminácie z dôvodu pohlavia a rodu.

Medzi ďalšie politicky záväzné dokumenty platí **Pekinská deklarácia a akčná platforma** (1995), ako aj stratégie prijaté na úrovni Rady Európy, Organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe či ďalších medzinárodných organizácií.

Rovnosť žien a mužov je jedným zo základných hodnôt **Európskej únie** a je zakotvená v tzv. **Lisabonskej zmluve,**[xi] ktorou sa uznávajú aj práva, slobody a zásady stanovené v Charte základných práv, pričom táto sa stala právne záväznou. EÚ musí teda pri navrhovaní a uplatňovaní právnych aktov dodržiavať práva ustanovené v Charte rovnako ako aj členské štáty. Dôraz na rodovú rovnosť kladie EÚ aj v rámci rozvojovej spolupráci (viď ďalej).

4 Periodické správy CEDAW sú výborným a ľahko dostupným zdrojom najvypuklejších rodových nerovností v krajine a môžu byť dobre využiteľné pri plánovaní projektov v rámci rozvojovej spolupráce.

Na diskrimináciu z dôvodu pohlavia resp. rodu sa vzťahuje osobitná, pomerne rozsiahla **legislatíva EÚ**, ktorá je právne záväzná aj pre SR. Opatrenia týkajúce sa tejto oblasti majú na európskej úrovni dlhú históriu, siahajúcu do počiatkov Európskeho spoločenstva. Konsolidovaním niekoľkých právnych aktov vznikli v súčasnosti tri hlavné smernice, týkajúce sa rovnosti mužov a žien v zamestnaní a povolaní,[xii] v prístupe k tovarom a službám[xii] a v podnikaní.[xiv]

1.2.2 Rozvojové stratégie a iniciatívy

Pre tematiku rozvojovej spolupráce majú osobitný význam rozvojové ciele prijaté na úrovni OSN, ktoré zahŕňajú aj rodovú rovnosť a postavenie žien.

Miléniové rozvojové ciele (Millenium Development Goals, MDGs, 2001) zahŕňali rodové hľadisko v takmer polovici doložiek, pričom tretí cieľ sa však osobitne týkal rodovej rovnosti a posilňovania žien (*Promote gender equality and empower women*). Pri hodnotení výsledkov MDGs v roku 2015 sa ukázal signifikantný prínos cieleného postupu na posilňovanie žien a rodovej rovnosti, ktorý ilustroval opodstatnenosť cieleného zamerania na rodovú rovnosť. Ku konkrétnym výsledkom patria:

- vo vzdelávaní bolo v roku 2015 v porovnaní spred 15 rokmi oveľa viac dievčat;
- regióny ako celok dosiahli cieľ odstrániť rodovú nerovnosť v základnom, strednom a vysokoškolskom vzdelaní v roku 2007;
- v južnej Ázii bolo v roku 1990 na každých 100 chlapcov zapísaných do základnej školy iba 74 dievčat. V roku 2015 bolo na každých 100 chlapcov prihlásených 103 dievčat;
- ženy v roku 2015 tvorili 41 percent platených pracovníkov mimo poľnohospodárskeho odvetvia, čo je nárast o 6 p.b., teda z 35 percent, v roku 1990;
- v rokoch 1991 až 2015 klesol podiel žien v prekérnom zamestnaní ako podiel na celkovej zamestnanosti žien o 13 percentuálnych bodov. U mužov klesol tento podiel o 9 percentuálnych bodov:
- ženy získali za ostatných 20 rokov zastúpenie v parlamentoch takmer v 90 percentách zo 174 krajín. Priemerný podiel žien v parlamentoch sa za rovnaké obdobie takmer zdvojnásobili, aj keď je to stále len jedna pätina všetkých poslancov a poslankýň.[xv]

Agenda 2030 pre udržateľný rozvoj

Na Miléniové rozvojové ciele nadväzujú súčasne platné **ciele udržateľného rozvoja** (SDGs, 2015) ako súčasť všeobecného programu udržateľného rozvoja našej planéty **Agenda 2030 pre udržateľný rozvoj**. 17 cieľov, ktoré jednomyseľne prijalo 193 krajín, predstavuje súhrn globálnych záväzkov, ktorými medzinárodné spoločenstvo reaguje na najzávažnejšie výzvy súčasnosti. SDGs tak predstavujú nový univerzálny štandard pre globálny prístup k rozvojovým projektom naprieč oblastiam a regiónom.

SDGs zahŕňajú v cieli 5 presadzovanie **rodovej rovnosti a posilnenie postavenia všetkých žien a dievčat.** Piaty cieľ je teda výzvou pre dosiahnutie rodovej rovnosti a odstránenie diskriminácie žien a dievčat, pričom konkrétne agendy

a oblasti intervencií má stanovené v nasledujúcich čiastkových cieľoch:

5.1 ukončiť všetky formy diskriminácie všetkých žien a dievčat na celom svete;

5.2 odstrániť všetky formy násilia páchaného na ženách a dievčatách vo verejnej i súkromnej sfére vrátane obchodovania s ľuďmi a sexuálneho a iného zneužívania;

5.3 eliminovať všetky škodlivé praktiky, ako je mrzačenie detí, predčasné a nútené sobáše a mrzačenie ženských pohlavných orgánov;

5.4 uznávať a ohodnotiť neplatenú starostlivosť a prácu v domácnosti prostredníctvom poskytovania verejných služieb, infraštruktúry a politík sociálnej ochrany a presadzovania spoločnej zodpovednosti v rámci domácnosti a rodiny, ako je to vhodné na vnútroštátnej úrovni;

5.5 zabezpečiť úplnú a účinnú účasť žien a rovnaké príležitosti na vedení na všetkých úrovniach rozhodovania v politickom, hospodárskom a verejnom živote;

5.6 zabezpečiť všeobecný prístup k sexuálnemu a reprodukčnému zdraviu a reprodukčným právam dohodnutý v súlade s akčným programom Medzinárodnej konferencie o populácii a rozvoji a Pekinskou akčnou platformou a výslednými dokumentmi ich revíznych konferencií;

5.7 vykonávať reformy s cieľom poskytnúť ženám rovnaký prístup k ekonomickým zdrojom, ako aj prístup k vlastníctvu a kontrole nad pôdou a inými formami majetku, finančnými službami, dedičstvom a prírodnými zdrojmi v súlade s vnútroštátnymi právnymi predpismi;

5.8 posilniť využívanie podporných technológií, najmä informačných a komunikačných technológií, na podporu posilnenia postavenia žien;

5.9 prijať a posilniť náležité politiky a vymáhateľné právne predpisy na podporu rodovej rovnosti a posilnenie postavenia všetkých žien a dievčat na všetkých úrovniach.

Osobitná pozornosť je venovaná odstráneniu násilia na ženách ako najzávažnejšej formy porušovania práv žien. Európska únia (EÚ) a Organizácia Spojených národov (OSN) spoločne spustili globálnu viacročnú iniciatívu zameranú na odstránenie všetkých foriem násilia páchaného na ženách a dievčatách (VAWG) - **Iniciatíva Spotlight**. Iniciatíva je pomenovaná tak, že upozorňuje na túto otázku, zameriava sa na ňu ako na stredobod pozornosti a kladie ju do centra úsilia o dosiahnutie rodovej rovnosti a posilnenia postavenia žien v súlade s programom trvalo udržateľného rozvoja do roku 2030.

Podpora systematickej integrácie rodových politík je zavádzaná aj prostredníctvom rodovo citlivého rozpočtovania, napr. prostredníctvom medzinárodného programu PEFA (**Public Expenditure and Finance Accountability**). Cieľom programu je zlepšovať riadenie verejných financií prostredníctvom hodnotenia stavu a pokroku v reformách verejných financií vrátane dopadu rozpočtov na rovnosť žien a mužov.[5]

5 www.pefa.org/news/pefa-launches-supplementary-framework-assessing-gender-responsive-public-financial-management

Na úrovni **Európskej únie** sa 5. cieľ SDGs pretavil do konkrétnych dokumentov a postupov. **Akčný plán pre rodovú rovnosť na obdobie rokov 2021 - 2025** (Gender Action Plan III, GAP III, 2020)[xvi] zdôrazňuje potrebu uskutočnenia úplného a rovnocenného uplatňovania všetkých ľudských práv a základných slobôd žien a dievčat a dosiahnutia rodovej rovnosti. Ako sa píše na stránke Európskej komisie, „EÚ chce svet, v ktorom sa všetky práva dievčat a žien domáhajú, uznávajú a rešpektujú, a kde je každý schopný naplniť svoj potenciál a prispieť k spravodlivejšej spoločnosti. EÚ sa preto v plnej miere zaviazala prerušiť začarovaný kruh diskriminácie na základe pohlavia podporou partnerských krajín pri vytváraní priaznivejšieho prostredia na plnenie práv dievčat a žien a dosahovania skutočných a hmatateľných zlepšení rodovej rovnosti".

GAP III bude podporovať transformatívny a prierezový prístup a bude do všetkých politík a opatrení začleňovať rodové hľadisko. Zameriava sa na riešenie štrukturálnych príčin rodovej nerovnosti a rodovej diskriminácie, a to aj aktívnym zapojením mužov a chlapcov do odbúravania rodových noriem a stereotypov. Akčný plán sa snaží riešiť všetky prelínajúce sa dimenzie diskriminácie (tzv. intersekcionality), pričom osobitnú pozornosť venuje napríklad ženám so zdravotným postihnutím, migrujúcim ženám a diskriminácii na základe veku alebo sexuálnej orientácie.

Kľúčovým cieľom nového akčného plánu je prispieť k posilneniu postavenia žien, dievčat a mladých ľudí pri plnom využívaní ich práv a zvyšovaní ich účasti na politickom, hospodárskom, sociálnom a kultúrnom živote. GAP III dôrazne podporuje participáciu dievčat a žien v rozhodovaní aj prostredníctvom programov riadenia a reforiem verejnej správy.

Päť pilierov GAP III sú:

- GAP III zavádza prísne pravidlá uplatňovania a monitorovania uplatňovania hľadiska rodovej rovnosti vo všetkých sektoroch. Cieľom je dosiahnuť, aby 85% všetkých nových opatrení v rámci vonkajších vzťahov do roku 2025 prispelo k rodovej rovnosti a posilneniu postavenia žien. Projekty vo všetkých odvetviach vrátane infraštruktúry, digitálnych technológií, energetiky, poľnohospodárstva a zmiešaných fondov atď., by mali integrovať rodové hľadisko a podporovať rodovú rovnosť.
- Spoločná strategická vízia a úzka spolupráca s členskými štátmi a partnermi na multilaterálnej, regionálnej a národnej úrovni. GAP III kladie dôraz na spoločný prístup pre všetkých aktérov EÚ. Dôkladná analýza rodovej rovnosti a dôkladné konzultácie s členskými štátmi, organizáciami občianskej spoločnosti, aktivistkami za práva žien a mládežou majú poskytnúť základ pre implementáciu v praxi.
- GAP III požaduje urýchlenie pokroku so zameraním na kľúčové tematické oblasti vrátane boja proti rodovo podmienenému násiliu a podpory ekonomického, sociálneho a politického postavenia žien a dievčat. Kladie opätovne dôraz na univerzálny prístup k zdravotnej starostlivosti, sexuálnemu a reprodukčnému zdraviu a právam, na rodovú rovnosť vo vzdelávaní, ako aj na podporu rodovo vyváženej participácie v rozhodovaní. GAP III tiež integruje politický rámec EÚ pre ženy, mier a bezpečnosť a prináša rodové hľadisko do nových oblastí politiky, ako je zelená transformácia a digitálna transformácia.

- Akčný plán žiada, aby Európska únia išla príkladom, a to aj vytvorením rodovo zodpovedného a vyváženého zastúpenia na najvyšších politických a riadiacich úrovniach.
- GAP III prijíma nový prístup k monitorovaniu, hodnoteniu a učeniu so silnejším zameraním na výsledky. EÚ zriadi kvantitatívny, kvalitatívny a inkluzívny monitorovací systém s cieľom zvýšiť úlohu verejnosti, zabezpečiť transparentnosť a prístup k informáciám o rodovej rovnosti v rozvojovej pomoci na celom svete.[xvii]

Osobitnú pozornosť problematike rodovej rovnosti venujú aj medzinárodné organizácie ako **Organizácia pre ekonomickú spoluprácu a rozvoj** (OECD). OECD prijala na základe Pekinskej akčnej platformy (1995) ako jeden z cieľov rozvojovej spolupráce aj presadzovanie rodovej rovnosti, k čomu vydala v roku 1999 usmernenie pre rodovú rovnosť a posilňovanie žien v rozvojovej spolupráci.[xviii] V rámci OECD funguje platforma pre rodovú rovnosť v rozvojovej spolupráci, tzv. **GenderNet**. Jej cieľom je „zlepšiť politiky a postupy zamerané na posilnenie rodovej rovnosti v rozvojových programoch a na zabezpečenie práv dievčat a žien a prispieť tak k Agende 2030 pre udržateľný rozvoj".[xix] Najnovšie odporúčanie OECD je o ukončení sexuálneho vykorisťovania, zneužívania a obťažovania v rozvojovej spolupráci a humanitárnej pomoci.[xx]

Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe (OBSE) sa v otázkach rodovej rovnosti opiera hlavne o **Rezolúciu Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov 1325 o ženách, mieri a bezpečnosti** (2000), ktorá sa venuje posilneniu účasti žien v mierových procesoch, vrátane humanitárnej pomoci. Rezolúcia zdôrazňuje potrebu účasti žien v mierových aktivitách, pri riešení konfliktov a nasledujúcej obnove. Zároveň poukazuje na skutočnosť, že ženy sú obzvlášť zraniteľné a viac vystavené rizikám, ktoré konflikty prinášajú, preto je potrebné venovať im v rámci humanitárnej pomoci osobitnú pozornosť. Rezolúcia 1325 je záväzná pre všetky členské štáty OSN, bez nutnosti ďalšej ratifikácie.

1.2.3 Slovenská republika

Slovenská republika má v oblasti rodovej rovnosti pomerne účinnú, aj keď nie špecificky zameranú domácu legislatívu. Rovnosť mužov a žien je aj v Slovenskej republike zakotvená v ***Ústave SR*** a rozpracovaná v špeciálnej legislatíve. Z hľadiska slovenskej legislatívy je relevantný najmä tzv. **Antidiskriminačný zákon,**[xxi] ktorý zakazuje o. i. aj diskrimináciu na základe pohlavia, rodu alebo rodovej identifikácie, pričom dodržiavanie zásady rovnakého zaobchádzania nie je naplnené len zdržaním sa diskriminačného konania, ale aj v predchádzaní diskriminácii a prijímaní preventívnych opatrení. Zákon umožňuje prijatie dočasných vyrovnávacích opatrení aj *z* dôvodu pohlavia resp. rodu, a to pre všetky subjekty verejnej správy a právnické osoby. Obdobne je zákaz diskriminácie na základe pohlavia a povinnosť rovnakého odmeňovania pre ženy a mužov za rovnakú prácu alebo prácu rovnakej hodnoty zakotvený aj v **Zákonníku práce**,[xxii] ako aj v iných relevantných právnych aktoch.[xxiii]

Strategické uchopenie presadzovania rodovej rovnosti je zakotvené v strategických materiáloch a dokumentoch, najmä v **Celoštátnej stratégii rodovej rovnosti na roky 2014-2019** a príslušnom akčnom pláne. Operačný cieľ 6.3 „Uplatňovať rodové hľadisko v rozvojovej pomoci" je špecificky zameraný na programy a projekty rozvojovej pomoci podporované Slovenskou republikou.[6]

Špecifická pozornosť je venovaná riešeniu problematiky násilia na ženách ako formy rodovo podmieneného násilia, ku ktorej bol prijatý už tretí **Národný akčný plán na elimináciu a prevenciu násilia na ženách na roky 2014-2019.**

V septembri 2020 prijala vláda SR **Národný akčný plán na vykonávanie rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN č. 1325 o ženách, mieri a bezpečnosti na roky 2021 – 2025**[xxiv] s cieľom vytvorenia podmienok pre komplexnú celoštátnu politiku zameranú na zaručenie práv a reflektovanie špecifických potrieb žien a dievčat v oblasti mieru a bezpečnosti, ako aj nastavenie rámca efektívnej implementácie Rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN č. 1325 na vnútroštátnej a medzinárodnej úrovni.

Rovnosť mužov a žien má prominentné postavenie aj pri programoch a projektoch podporovaných z Európskych štrukturálnych a investičných fondov v rámci programového obdobia 2014-2020, kde je stanovená ako jeden z troch horizontálnych princípov, ktoré musia byť pri implementácii projektov dodržiavané.

6 V čase finalizácie príručky bola MPSVR SR navrhnutá nová stratégia rovnosti mužov a žien (2020-2025), ktorá ešte nebola schválená vládou SR.

Rozvojová spolupráca SR

Strednodobá **Stratégia rozvojovej spolupráce SR na roky 2019 – 2023** má zahrnutú tému rodovej rovnosti ako prierezovú tému (kapitola 4.1), ktorá reflektuje rozvojový cieľ č. 5 „Dosiahnuť rodovú rovnosť a posilniť postavenie všetkých žien a dievčat“**. Prierezová téma rovnosť príležitostí**[7] je v rámci aktivít SlovakAid uplatňovaná predovšetkým v oblastiach vzdelávania, zdravotníctva a tvorby trhového prostredia. Dôraz je kladený na podporu vzdelávania, a to predovšetkým v krajinách, kde existuje disparita medzi úrovňou dosiahnutého vzdelania u chlapcov a dievčat. V oblasti zdravotníctva ide o potrebu zlepšenia prístupu k zdravotnej starostlivosti žien a dievčat. Projekty sú zamerané predovšetkým na zníženie úmrtnosti matiek, novorodencov a detí do päť rokov a zabezpečenie prístupu ku kvalitnej zdravotnej starostlivosti pre všetky dievčatá, ženy, chlapcov a mužov so zreteľom na ich špecifické potreby. V rámci ekonomického posilnenia postavenia žien je cieľom rozvoj a implementácia intervencií, ktoré podporujú rovnosť príležitostí na pracovisku, rovnaký prístup k možnostiam a zdrojom, ako aj zapojenie žien do podnikateľskej sféry v súlade s Agendou 2030. Podporovaná je aj eliminácia násilia páchaného špecificky na ženách so zameraním na odstránenie škodlivých kultúrnych praktík a násilia na dievčatách a ženách.[xxv]

Vysvetlivky

[viii] CEDAW, 1979

[ix] Opčný protokol k CEDAWu, 1999

[x] Zoznam dokumentov je dostupný na stránke gender.gov.sk v sekcii dokumenty

[xi] Konsolidované znenie zmluvy o Európskej únii...

[xii] Smernica 2006/54/ES

[xiii] Smernica 2004/113/ES (rodová smernica)

[xiv] Smernica 2010/41/EÚ

[xv] MDGs Report, 2015

[xvi] The Gender Action Plan, 2020

[xvii] Stránka EK www.ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_20_2184

[xviii] OECD, 1999

[xix] www.oecd.org/dac/gender-development/about-gendernet.htm

[xx] OECD, 2019

[xxi] Zákon 365/2004 Z.z. (Antidiskriminačný zákon)

[xxii] Zákon č. 311/2001 Z. z. (Zákonník práce)

[xxiii] Celoštátna stratégia rodovej rovnosti, 2013

[xxiv] Národný akčný plán na vykonávanie rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN č. 1325 o ženách, mieri a bezpečnosti na roky 2021 – 2025, www.rokovania.gov.sk/RVL/Material/25304/1

[xxv] Strednodobá stratégia rozvojovej spolupráce SR na roky 2019 - 2023, 2019

7 Hoci je prierezová téma nazvaná ako „rovnosť príležitosti“ na základe zásadnej pripomienky Konferencie biskupov Slovenska, myslí sa pod tým rovnosť mužov a žien, resp. rodová rovnosť ako cieľ 5 SDG. Rovnosť príležitostí je širší koncept pre väčšiu skupinu znevýhodnených skupín, ktorým sa v tejto príručke kvôli kompatibilite so stratégiou nevenujeme.

2

Uplatňovanie rodovej rovnosti na úrovni riadenia ODA

Rodová rovnosť v rámci ODA v Slovenskej republike nie je stanovená ako sektorová priorita, ale ako prierezová téma. Previazanosť operačných cieľov rodovej rovnosti v rámci cieľa 5 SDG na sektorové priority Strednodobej stratégie rozvojovej spolupráce na roky 2019 – 2023 je uvedená v nasledujúcej tabuľke:

Tabuľka 1: Matica korelácie cieľa 5 SDG k sektorovým prioritám ODA SR

SDG 5 Operačný cieľ	Relevancia k sektorovej priorite
5.1 Ukončiť všetky formy diskriminácie všetkých žien a dievčat na celom svete.	1. Kvalitné vzdelávanie 2. Dobré zdravie 3. Dobrá správa vecí verejných a budovanie občianskej spoločnosti 4. Potravinová bezpečnosť a poľnohospodárstvo 5. Infraštruktúra a udržateľné využívanie prírodných zdrojov 6. Podpora tvorby trhového prostredia
5.2 Odstrániť všetky formy násilia páchaného na ženách a dievčatách vo verejnej i súkromnej sfére vrátane obchodovania s ľuďmi a sexuálneho a iného zneužívania.	2. Dobré zdravie 3. Dobrá správa vecí verejných a budovanie občianskej spoločnosti
5.3 Eliminovať všetky škodlivé praktiky, ako je mrzačenie detí, predčasné a nútené sobáše a mrzačenie ženských pohlavných orgánov.	1. Kvalitné vzdelávanie 2. Dobré zdravie 3. Dobrá správa vecí verejných a budovanie občianskej spoločnosti
5.4 Uznávať a ohodnotiť neplatenú starostlivosť a prácu v domácnosti prostredníctvom poskytovania verejných služieb, infraštruktúry a politík sociálnej ochrany a presadzovania spoločnej zodpovednosti v rámci domácnosti a rodiny, ako je to vhodné na vnútroštátnej úrovni.	3. Dobrá správa vecí verejných a budovanie občianskej spoločnosti
5.5 Zabezpečiť úplnú a účinnú účasť žien a rovnaké príležitosti na vedení na všetkých úrovniach rozhodovania v politickom, hospodárskom a verejnom živote.	3. Dobrá správa vecí verejných a budovanie občianskej spoločnosti
5.6 Zabezpečiť všeobecný prístup k sexuálnemu a reprodukčnému zdraviu a reprodukčným právam dohodnutý v súlade s akčným programom Medzinárodnej konferencie o populácii a rozvoji a Pekinskou akčnou platformou a výslednými dokumentmi ich revíznych konferencií.	1. Kvalitné vzdelávanie 2. Dobré zdravie
5.7 Vykonávať reformy s cieľom poskytnúť ženám rovnaký prístup k ekonomickým zdrojom, ako aj prístup k vlastníctvu a kontrole nad pôdou a inými formami majetku, finančnými službami, dedičstvom a prírodnými zdrojmi v súlade s vnútroštátnymi právnymi predpismi.	3. Dobrá správa vecí verejných a budovanie občianskej spoločnosti 4. Potravinová bezpečnosť a poľnohospodárstvo 5. Infraštruktúra a udržateľné využívanie prírodných zdrojov 6. Podpora tvorby trhového prostredia
5.8 Posilniť využívanie podporných technológií, najmä informačných a komunikačných technológií, na podporu posilnenia postavenia žien.	1. Kvalitné vzdelávanie 3. Dobrá správa vecí verejných a budovanie občianskej spoločnosti 6. Podpora tvorby trhového prostredia
5.9 Prijať a posilniť náležité politiky a vymáhateľné právne predpisy na podporu rodovej rovnosti a posilnenie postavenia všetkých žien a dievčat na všetkých úrovniach.	3. Dobrá správa vecí verejných a budovanie občianskej spoločnosti

2.1 Špecifická podpora rodovej rovnosti v rámci ODA SR

Napriek prierezovému charakteru rodovej rovnosti v rámci ODA SR je možné (a potrebné) identifikovať konkrétne oblasti intervencií, v rámci ktorých je potrebné podporovať aj projekty priamo zamerané na posilňovanie žien a dievčat. Nasledujúce oblasti ilustrujú potrebu a možnosti špecifického prístupu v prioritných oblastiach intervencie na plnenie cieľa 5 SDG.

2.1.1 Sektorová priorita 1 Kvalitné vzdelávanie

Dosiahnutie rodovej rovnosti v oblasti vzdelávania bolo stanovené v jednom z MDGs a tak isto sa tento cieľ premietol do nových Cieľov udržateľného rozvoja (SDGs). Aj napriek zaznamenaným pozitívnym zmenám v tejto oblasti, v súčasnosti stále prevažujú v počte ľudí bez základného vzdelania práve ženy.[8] Práve vzdelanie však pomáha dievčatám a ženám chrániť svoje práva a zvyšovať svoju životnú úroveň. Vyššia životná úroveň žien so sebou prináša aj väčšiu pravdepodobnosť možnosti podieľať sa na rozhodovaní vo verejnej či privátnej sfére. Vzdelané ženy majú tiež tendenciu vydávať sa a zakladať si rodinu neskôr, sú lepšie vybavené znalosťami v oblasti starostlivosti o potomkov, vďaka čomu ich deti môžu dostať šancu na lepší život v stabilnejšom prostredí. Vzdelanie tiež prináša ženám prístup k lepším ekonomickým príležitostiam, zlepšuje ich postavenie v spoločnosti a umožňuje im prebrať kontrolu nad svojím životom.

Cieľ: Podpora vzdelávania chlapcov a dievčat s prihliadaním na rodovú rovnosť a podpora zvyšovania gramotnosti v súlade s Agendou 2030.

Navrhované intervencie a aktivity (zoznam nie je taxatívny):

- podpora inklúzie dievčat do výchovno-vzdelávacích procesov, s osobitným zreteľom na znevýhodnené a marginalizované skupiny;
- podpora rovného prístupu k odbornému a terciárnemu vzdelávaniu napr. prostredníctvom univerzitných štipendií a výmenných odborných pobytov;
- podpora osvety o nutnosti vzdelávania dievčat a iniciatív odstraňujúcich bariéry ich účasti vo výchovno-vzdelávacom procese;
- podpora vzdelávania dievčat a chlapcov v rodovo netradičných povolaniach (napr. dievčatá v IT oblasti);
- podpora vzdelávacích aktivít v krízových kontextoch s cieľom eliminácie rizika vzniku tzv. stratenej generácie;
- podpora zvyšovania kvality kontinuálneho a celoživotného vzdelávania a tréningov pre učiteľov a učiteľky;

8 www.unicef.org/education/girls-education

- zahrnutie výchovy k ľudským právam žien a dievčat a rodovej rovnosti do vzdelávania;
- podpora vzdelávania bez rodovej diskriminácie prostredníctvom multilaterálnych kanálov medzinárodných organizácií (napríklad UNICEF, UNESCO atď.) a podpory konkrétnych globálnych iniciatív.

2.1.2 Sektorová priorita 2 Dobré zdravie

Dobre vybudované zdravotníctvo a nediskriminačný prístup jednotlivcov k zdravotnej starostlivosti je základným predpokladom na ekonomický rozvoj a rast každej krajiny. Rodová nerovnosť ovplyvňuje život žien aj v súvislosti s ich zdravím a s ich prístupom k zdravotnej starostlivosti. Postavenie žien v spoločnosti v niektorých krajinách a tiež ich prístup k finančným zdrojom ho mnohokrát limituje alebo úplne znemožňuje.

Reprodukčná úloha ženy vyžaduje špeciálnu zdravotnú starostlivosť, najmä v čase tehotenstva a tiež po pôrode. Nie je, žiaľ, samozrejmosťou, že sa každej žene takejto starostlivosti dostane. Mnoho tehotných žien riskuje svoj život a život dieťaťa prebývaním v nevhodnom prostredí s nedostatočnou hygienou a chýbajúcou zdravotnou starostlivosťou.

Ženy sú tiež zraniteľnejšie voči sexuálne prenosným chorobám alebo špecifickým formám násilia ako je domáce alebo sexuálne násilie. Nevhodné podmienky v zdravotníckych zariadeniach a klinikách, nedostatok potrebných liekov a prístrojov, ako aj nedostatočne vzdelaný personál predstavuje ďalšiu výzvu v tejto oblasti.

Cieľ: Zlepšenie prístupu k zdravotnej starostlivosti žien a dievčat v súlade s Agendou 2030.

Navrhované intervencie (zoznam nie je taxatívny):

- podpora vzdelávacích programov zameraných na zvyšovanie povedomia o starostlivosti o zdravie a predchádzaní prenosných chorôb vrátane pohlavne prenosných chorôb ako HIV/AIDS;
- podpora vzdelávacích programov zameraných na špecifické potreby žien v oblasti reprodukčného zdravia, tehotných žien, ako aj matiek a ich novorodencov, najmä v oblasti správnej výživy a hygieny;
- eliminácia kultúrnych a socio-ekonomických bariér znemožňujúcich prístup žien k potrebnej zdravotnej starostlivosti;
- podpora programov na riešenie nedostupnosti a/alebo nízkej kvality zdravotnej starostlivosti vrátane oblasti reprodukčného zdravia, nedostatku pracovnej sily v zdravotníctve, nedostatku liečiv a prístrojov;
- podpora iniciatív zameraných na riešenie akútnych potrieb žien v oblasti zdravia vrátane sexuálneho a reprodukčného zdravia v kontexte humanitárnej a post-humanitárnej krízy.

2.1.3 Sektorová priorita 3 Dobrá správa vecí verejných a budovanie občianskej spoločnosti

Zastúpenie žien v rozhodovaní a eliminácia násilia na ženách

Dobrá správa vecí verejných už zo svojej podstaty obsahuje participáciu všetkých zložiek spoločnosti na rozhodovacích procesoch. Kultúrne tradície však v mnohých krajinách, kam smeruje rozvojová pomoc SR, limitujú prístup žien k verejným funkciám alebo ich participácii na rozhodovaní. Pokiaľ ženy nie sú zastúpené v rozhodovaní, môžu byť problémy žien a dievčat podceňované a marginalizované, čo vedie k nedostatku služieb a opatrení špecificky zameraných na problémy žien.

K takýmto špecifickým problémom patrí násilie páchané na ženách (tzv. rodovo podmienené násilie), ktoré sa považuje za najzávažnejšiu formu porušovania ľudských práv žien. Násilie voči dievčatám a ženám sa vyskytuje v rodine, na pracovisku, v školách, na ulici, v politickom živote. Rozsah takéhoto násilia je enormný, podľa výskumov štvrtina až tretina žien zažije za život psychické, fyzické alebo sexuálne násilie najmä zo strany partnera. K rodovo podmienenému násiliu zaraďujeme aj škodlivé praktiky ako je mrzačenie ženských pohlavných orgánov, vraždy zo cti, kameňovanie a iné brutálne praktiky voči ženám. Dievčatá a ženy z marginalizovaných skupín sú často mimoriadne ohrozené a sú menej schopné uplatniť svoje právo na ochranu.

Rodovo podmienené násilie prináša do života mnohých žien okrem traumy rôzne zdravotné problémy, stratu pocitu bezpečia a dôstojnosti, čo má silný dopad na kvalitu ich života. Jeho eliminácia je výzvou tak v rozvojových, ako aj v ekonomicky rozvinutých krajinách. Na dosiahnutie tohto cieľa je potrebné odstrániť príčiny páchania násilia, upraviť sociálne normy týkajúce sa stereotypných úloh mužov a žien v spoločnosti, ako aj zamedziť sociálnemu akceptovaniu násilia.

Rodovo podmienené násilie sa prejavuje aj v oblastiach sužovaných konfliktmi, pričom má aj špecifické formy ako je sexuálne násilie a sexuálne zneužívanie, ktorého výskyt sa zvyšuje práve v čase vojny a po nej. Na druhej strane, častokrát sú to práve ženy, ktoré pomáhajú pri povojnovej rekonštrukcii spoločnosti a to tým, že poskytujú podporu obetiam sexuálneho násilia. Ženy zohrávajú dôležitú úlohu v prevencii a riešení konfliktov, budovaní mieru, ale aj v čase obnovy krajiny po vojne.

Cieľ: Zabezpečiť participáciu žien na všetkých procesoch a odstrániť škodlivé kultúrne praktiky a násilie na dievčatách a ženách v súlade s Agendou 2030.

Navrhované intervencie (zoznam nie je taxatívny):

- cielená podpora prístupu žien k verejným funkciám a ich účasti v rozhodovacích procesoch;
- zahrnutie špecifických problémov žien a dievčat do programov verejnej správy;
- podpora MVO venujúcich sa právam žien a rodovej rovnosti, napr. výmenou skúseností a vzdelávaním;

- podpora iniciatív na elimináciu škodlivých kultúrnych praktík na národnej úrovni partnerskej krajiny, ako aj na medzinárodnej pôde prostredníctvom konkrétnych programov a stratégií (najmä UNFPA a UNICEF);
- rozvoj služieb pre obete rodovo podmieneného násilia ako i kapacít a schopností polície postihovať takéto násilie vrátane vzdelávania a prenosu dobrej praxe;
- podpora iniciatív zapájajúcich mužov a chlapcov do prevencie násilia na ženách;
- eliminácia násilia na ženách prostredníctvom podpory tvorby a implementácie normatívnych rámcov vrátane advokačných aktivít na medzinárodnej pôde a podpory konkrétnych globálnych iniciatív (napr. Spotlight Initiative) a medzinárodných organizácií (najmä UN WOMEN);
- podpora humanitárnych a post-humanitárnych intervencií, ktoré reflektujú potrebu predchádzať výskytu násilia, chrániť ženy a dievčatá pred sexuálnym násilím a poskytovať v prípade výskytu incidentu adekvátnu a relevantnú podporu;
- podpora edukačných a advokačných kampaní so zameraním na prevenciu násilia na ženách;
- podpora ochrany ľudských práv žien v oblastiach sužovaných konfliktom a ich zapojenie v procese budovania mieru a post-konfliktnej rekonštrukcie krajiny.

2.1.4 Sektorová priorita 4 Potravinová bezpečnosť a poľnohospodárstvo

Odstránenie chudoby a hladu (SDG 1 a 2) predstavujú zásadné ciele udržateľného rozvoja, ktoré majú aj jasný rodový rozmer; ženy sú postihnuté chudobou ťažšie a častejšie než muži. Hoci sa chudoba týka domácností, mužov a žien a spoločenstva ako celku, dolieha spravidla ťažšie na ženy. V celosvetovom meradle sú ženy v porovnaní s mužmi zreteľne chudobnejšie a extrémna chudoba prevláda najmä medzi ženami. Chudoba ohrozuje najmä niektoré skupiny žien ako sú osamelé matky, viacnásobné matky, ženy z etnických skupín alebo ženy migrantky ako aj staršie ženy. Tento súbor javov sa odvtedy nazýva „feminizácia chudoby". Viacrozmerná povaha fenoménu chudoby ukazuje, že chudoba postihuje mužov a ženy rôznymi spôsobmi a že pohlavie je jeden z faktorov - okrem iného vek, etnické faktory a geografická poloha - ktorý zvyšuje zraniteľnosť voči nej.

Rodová nerovnosť je dôležitý kauzálny faktor pri chronickej chudobe celej domácnosti a jej medzigeneračnej reprodukcii. Čím viac žien žije v nedostatku, tým viac detí a starších ľudí v ich starostlivosti je ohrozených.[xxvi] Rodovú nerovnosť a chudobu je preto potrebné chápať ako reťazovú reakciu alebo dokonca ako začarovaný kruh.

Situáciu a zaťaženie žien prehlbujú aj dôsledky konfliktov a následných humanitárnych kríz, kolaps sociálnych služieb a záchranných sietí, ako aj migráciu za prácou. Nedostatok ekonomického a niekedy aj fyzického zabezpečenia necháva ženy osobitne zraniteľné a napospas násiliu, zneužívaniu, obchodovaniu alebo predčasným manželstvám.

Nastavenie ODA je z hľadiska sektorovej priority zamerané na **zabezpečenie potravinovej bezpečnosti a poľnohospodárstvo**, preto bude možné dôležitú otázku boja proti chudobe zamerať iba na intervencie v súlade s cieľmi priority.

Ženy zohrávajú v potravinovej bezpečnosti kľúčovú úlohu; sú chrbtovou kosťou vidieckeho hospodárstva, najmä v rozvojovom svete. Ženy sú zodpovedné za chov hydiny a drobných hospodárskych zvierat, ako aj za pestovanie potravinárskych plodín a teda výroby potravín v rozvojových krajinách vo vyššej miere ako muži, FAO udáva 60% až 80%. Ženy sú spravidla zamestnávané na pracovne náročné úlohy a zarábajú nižšie mzdy ako muži.[xxvii] Navyše, ženy (nielen) v rozvojových krajinách zvyčajne pracujú o 12 až 13 hodín týždenne viac ako muži; príspevky žien sú však často „neviditeľné" a neplatené.[xxviii] V konečnom efekte teda za viac práce získavajú menej zdrojov, čo ich udržuje v chudobe a ekonomickej závislosti od mužov.

Takmer polovica sveta žije vo vidieckych oblastiach, pričom jedna tretina prežíva v závislosti od poľnohospodárstva. Prístup žien a mužov de jure k pôde upravujú zákony, ktoré majú v mnohých rozvojových krajinách charakter zvykového práva. Ženy iba zriedka vlastnia pôdu, na ktorej pracujú, a často majú obmedzenú rozhodovaciu právomoc a kontrolu nad tým, ako ju využívať. Ako uviedla Komisia OSN pre postavenie žien (CWS), zo 161 skúmaných krajín malo iba 37 krajín[9] osobitný zákon, ktorý priznáva rovnaké práva pre mužov a ženy vlastniť, využívať a kontrolovať pôdu. „Pokiaľ nebude rodová rovnosť zabezpečená aj pre vlastnícke práva k pôde, Agenda 2030 pre Udržateľný rozvoj sa stane nerealizovateľnou víziou," zaznelo na panelovej diskusii počas zasadnutia komisie.[xxix]

Cieľ: Zníženie neúmerného postihovania žien a dievčat chudobou v súlade s Agendou 2030

Navrhované intervencie (zoznam nie je taxatívny):

- podpora systémových zmien v prístupe žien k vlastníctvu pôdy a výrobných prostriedkov;
- cielené zapájanie žien do projektov zavádzania nových techník a postupov;
- projekty zamerané na podnikanie žien v oblasti poľnohospodárstva a rybolovu, teda produktov na predaj, napr. formou mikropôžičiek;
- vzdelávanie a podpora žien v oblasti marketingu a predaja poľnohospodárskych produktov;
- projekty zamerané na rovnosť v odmeňovaní žien a mužov za rovnakú prácu alebo prácu rovnakej hodnoty;
- projekty na odľahčenie žien od opatrovateľských povinností ako sú materské školy alebo iné formy starostlivosti o deti a povzbudzovanie mužov na zapájanie sa do opatrovateľských povinností;
- povzbudzovanie vidieckych žien, aby sa zapájali do farmárskych organizácií a družstiev.

9 Treba podotknúť, že mnohé vyspelé krajiny vrátane krajín EÚ nemajú takéto osobitné zákony, nakoľko rovnaké vlastnícke práva pre ženy a mužov sú automatické.

2.1.5 Sektorová priorita 5 Infraštruktúra a udržateľné využívanie prírodných zdrojov

Investície do infraštruktúry sú spravidla považované za rodovo neutrálne, nakoľko ich výsledky rovnako využívajú muži aj ženy. Pro hlbších analýzach sa však aj v týchto oblastiach dajú nájsť rodové aspekty. Vidiecke ženy v rozvojových krajinách nesú veľkú časť bremena za zabezpečovanie vody a paliva. Napríklad vo vidieckych oblastiach Malawi ženy trávia osemkrát viac času zberom dreva a vody týždenne než muži. Ženy zo subsaharskej Afriky kolektívne trávia okolo 40 miliárd hodín ročne zberom vody.[xxx]

Osobitnou kapitolou je klimatická kríza, ktorá už dnes vedie k bezpečnostným rizikám pre milióny ľudí po celom svete. Tieto riziká neúmerne ovplyvňujú ženy a dievčatá, ktoré sú kľúčovými poskytovateľkami potravín, vody a energie, ale majú menej zdrojov na prispôsobenie sa meniacim podmienkam. V niektorých regiónoch vedie klimatická kríza tiež k významným sociálno-ekonomickým zmenám, ktoré transformujú tradičné rodové normy týkajúce sa hospodárskej činnosti, rozhodovania a líderstva.[xxxi] Mitigácia zvýšeného rizika pre ženy a dievčatá, vyplývajúca z klimatickej krízy, je preto rovnako vysoko relevantným cieľom v tejto sektorovej priorite.

Cieľ: Zabezpečiť rodovú rovnosť v prístupe k infraštruktúre a zdrojom v súlade s Agendou 2030.

Navrhované intervencie (zoznam nie je taxatívny):

- cielené zapájanie žien do rozhodovania o infraštrukturálnych projektoch a zohľadňovanie ich potrieb a priorít;
- projekty, ktoré posilňujú participáciu žien v hodnotení a riešení rizík a príležitostí spojených s klimatickou krízou;
- v rámci infraštrukturálnych projektov cielene zapájať ženy do rodovo netradičných povolaní;
- zabezpečenie participácie žien v riešení konfliktov a následnej obnove infraštruktúry.

2.1.6 Sektorová priorita 6 Podpora tvorby trhového prostredia

Ženy čelia mnohým prekážkam, ktoré im bránia v rozvíjaní podnikateľských aktivít a aktívnejšej participácii na trhu práce. Sú taktiež nadmerne zastúpené medzi tými, ktorí pracujú za neprijateľných (tzv. prekérnych) podmienok. Rodová nerovnosť v tejto oblasti prináša znevýhodnenie v prístupe k hospodárskym zdrojom a pracovným príležitostiam medzi mužmi a ženami. Na odstránenie týchto nerovností je potrebné, aby sa odstránili prekážky, ktoré obmedzujú ženám prístup na pracovný trh a všeobecne obmedzujú ich základné a ekonomické práva. Ekonomické posilnenie postavenia žien zlepšuje ich prístup k pracovným miestam, finančným službám, majetku, ale aj k rozvoju ich zručností a prístupu k informáciám o trhu.

Cieľ: Podpora ekonomickej samostatnosti žien cez presadzovanie ich prístupu k pracovným a podnikateľským možnostiam a zdrojom v súlade s Agendou 2030.

Navrhované intervencie (zoznam nie je taxatívny):

- podpora zavádzania legislatívnych opatrení a/alebo cielených programov na odstraňovanie bariér prístupu žien a marginalizovaných skupín na trh práce vrátane eliminácie priamej a nepriamej diskriminácie;
- podpora rozvoja špecifických zručností a vedomostí uľahčujúcich ženám vstup na trh práce;
- tvorba kampaní zameraných na zvyšovanie povedomia o prekážkach prístupu žien na trh práce a k podnikateľským aktivitám;
- zavádzanie opatrení na zosúladenie rodinného a pracovného života ako sú flexibilné formy práce, zariadenia starostlivosti o deti a pod;
- podpora začínajúcich žien – podnikateliek prostredníctvom vzdelávacích programov, tzv. seed fundingu, „štartovacích balíčkov“ a podobne;
- facilitácia prístupu žien k informáciám, inováciám, IT technológiám a novým pracovným technikám;
- sieťovanie a podpora partnerstiev, ženských sietí, mentoring a couching žien.

2.2 Druhy projektov z hľadiska rodovej rovnosti

V súlade so **Strednodobou stratégiou rozvojovej spolupráce na roky 2019 – 2023** je zohľadnenie cieľa 5 (rodová rovnosť) ako prierezovej témy predpísané vo všetkých výzvach a projektoch. Na uskutočnenie tohto zámeru je potrebné venovať rodovej rovnosti pozornosť už pri príprave dokumentov a výziev, ako i všetkých formulárov a príručiek spojených s implementáciou projektu.

Nakoľko sa kvôli základnému nastaveniu programu zrejme nedá očakávať vyhlasovanie špecifických výziev, resp. aktivít na posilnenie rodovej rovnosti, je možné (a nevyhnutné) uplatniť tzv. duálny princíp v rámci relevantných výziev a projektov. Tieto môžeme rozdeliť na štyri základné rámce.

2.2.1 Projekty špecificky zamerané na zlepšovanie rodovej rovnosti a posilňovanie žien a dievčat (DEV: hlavné zameranie)

Takéto „rodovo transformatívne" projekty sa dajú považovať za formu dočasne vyrovnávacích opatrení a mali by byť umožnené v rámci všetkých výziev, ktoré sú zamerané na znižovanie chudoby, vzdelávanie, zdravie, správu vecí verejných a trhové prostredie. V rámci výziev pre rozvojovú spoluprácu a humanitárnu pomoc je vhodné vyčleniť pre podporu takýchto projektov určitú časť zdrojov, alebo zahrnúť medzi podporované aktivity aj posilňovanie žien a/alebo rodovej rovnosti (príklady špecifických cieľov a aktivít sú uvedené pri sektorových prioritách). Na základe výročných správ SAMRS je zjavné, že takéto projekty sú už prirodzenou súčasťou rozvojovej spolupráce a humanitárnej pomoci v rámci ODA SR.

Príklady projektov v programe rozvojových intervencií alebo v krajinách ako je Keňa a iné krajiny východnej subsaharskej Afriky v programe humanitárnej a posthumanitárnej pomoci sú bežné, patria k nim:

- **projekty na zlepšenie prístupu dievčat k vzdelávaniu a žien k zárobkovej činnosti**, napr:

Podpora nezávislosti a ekonomickej samostatnosti znevýhodnených žien zo slumu v Eldoreteb (SAMRS/2016/KE/1/4), Dvojfarebný svet o. z.

Projekt poskytol odborné vzdelanie 250 ľuďom v slumovej oblasti mesta Eldoret, Langas v odboroch pletenie na strojoch, krajčírstvo, kaderníctvo, počítačové zručnosti, podnikateľské zručnosti. Cieľom bolo znížiť chudobu obyvateľov slumu v Eldorete. Absolventky mali možnosť využiť tzv. podnikateľský inkubátor, ktorý bol dočasným výrobným podnikom, priestorom pre marketingové vzdelávanie a mentorom počas prvého mesiaca ich aktívneho podnikania. Aktivity projektu

boli realizované v existujúcom Vzdelávacom centre St. Vincent de Paul, ktoré má platnú registráciu od Ministry of gender, children and social development, Republic of Kenya a je oprávnené poskytovať certifikované vzdelanie. Je to dôležitý prvok pre dlhodobú udržateľnosť projektu.

Posilňovanie postavenia žien cez praktické zručnosti *(SAMRS/2016/KE/1/5), SAVIO o. z. Aktivity projektu prispeli k* ***zníženiu nezamestnanosti a posilneniu postavenia žien*** *v chudobnom regióne Marsabit. V zabehnutom inštitúte Don Bosco Technický inštitút Marsabit sa otvorili nové kurzy praktických zručností pre ženy a to kurz krajčírstva, kurz kaderníctva a kozmetiky. Absolventkám kurzov boli sprostredkované stretnutia s potenciálnymi zamestnávateľmi, tréning podnikateľských zručností, štartovacie balíčky na rozbehnutie samostatnej zárobkovej činnosti a sprevádzanie počas podnikania. Druhá časť projektu bola zameraná na skvalitňovanie vzdelávania v technickom inštitúte, a to prostredníctvom zvyšovania kvalifikácie pedagógov. Certifikovaný kurz výučby technických predmetov mal za cieľ zvýšiť kvalitu vyučovacieho procesu, kurz mediačných zručností prispeje k zbližovaniu mladých ľudí z odlišných etnických skupín v záujme mierového spolunažívania obyvateľov mesta Marsabit.*

- **projekty zamerané na reprodukčné zdravie žien,** najmä v súvislosti s tehotenstvom, bezpečným pôrodom a zabránením prenosu HIV z matky na dieťa, napr:

Prevádzka urgentnej pôrodnícko/gynekologickej a špecializovanej zdrav. starostlivosti v oblasti Homs, *Sýria (SAMRS/2017/SYR/1/11), MAGNA.* ***Projekt sa zameral na zníženie chorobnosti a úmrtnosti žien a detí zlepšením ich prístupu ku kvalitnej pôrodníckej, gynekologickej, novorodeneckej a pediatrickej zdravotnej starostlivosti****. Prispel tak k zabezpečeniu udržateľného pokrytia liečebných intervencií nevyhnutných na záchranu života zraniteľnej sýrskej populácie. V rámci tohto projektu sa vytvorila (24/7) operačná kapacita špecializovaného zdravotného zariadenia pre deti a ženy, funkčné gynekologicko-pôrodnícke centrum pre novorodencov a deti do päť rokov a mobilná ambulancia. Zabezpečili sa dodávky liekov, zdravotníckeho materiálu a vybavenia. Zvýšil sa počet a zlepšila odborná kapacita miestneho zdravotníckeho personálu. Projekt sa sústredil na pôvodné obyvateľstvo žijúce v obkľúčenej oblasti, ako aj na vnútorne vysídlené obyvateľstvo (v spádovej oblasti intervencie projektu žije 46 000 ľudí, z toho vnútorne vysídlených je približne 25 300). Z tohto počtu ženy a deti tvoria až 65 % danej populácie. Mnohí z vnútorne vysídlenej populácie boli presídlení už druhý či tretí raz, pričom tento počet naďalej rastie pre neutíchajúce boje v ostatných častiach provincií Homs a Hama. Po prvom kvartáli trvania projektu požiadal prijímateľ pre zhoršujúcu sa bezpečnostnú situáciu o presun z miesta realizácie projektu – severný Homs. Aktivity sa preniesli do nemocnice Al Farabi v oblasti pod kontrolou opozície (provincie Aleppo, Idlib a Hama). Nestabilná situácia si naďalej vyžaduje zapojenie medzinárodných humanitárnych organizácií, pričom akékoľvek zhoršenie bezpečnostnej situácie v severozápadnej Sýrii môže humanitárnu situáciu skomplikovať a zvýšiť objem základných potrieb:*

- **predchádzanie násiliu na ženách, vrátane obriezky ženských pohlavných orgánov;**
- **zohľadnenie špecifickej situácie žien v postkonfliktných oblastiach a humanitárnej pomoci napr.**

Vzdelávanie detí, mládeže a žien z populácie sýrskych utečencov, zvyšovanie kapacít v poskytovaní psychosociálnej podpory vo východnom Bejrúte *(SAMRS/2017/SYR/1/14), Človek v ohrození, n. o. Humanitárny projekt vo východnom Bejrúte v Libanone sa zameral na zvýšenie odolnosti komunít sýrskych utečencov v Bejrúte voči negatívnym a rizikovým dopadom vojnového konfliktu a vysťahovania prostredníctvom zvýšeného prístupu k adekvátnemu vzdelávaniu a k psychosociálnej podpore. Projekt poskytol pomoc 360 deťom v predškolskom a školopovinnom veku (päť až 14 rokov) a 320 dievčatám (14 až 18 rokov) z komunity sýrskych a palestínskych utečencov a libanonskej komunity,* ***100 ženám z komunity sýrskych a palestínskych utečencov*** *a libanonskej komunity, 520 rodičom, opatrovateľom, siedmim učiteľom a vzdelávacím pracovníkom, 45 zahraničným a miestnym dobrovoľníkom.* ***Séria vzdelávacích kurzov a tréningov pre deti, mládež, ženy a vzdelávacích pracovníkov spolu s aktivitami psychosociálnej podpory sa zamerala na zmiernenie tragickej situácie časti utečeneckých komunít v tábore Šatila a na zabránenie vzniku stratenej generácie.***

Príklady projektov špecificky zameraných na rodovú rovnosť a posilňovanie žien v rámci priority „Dobrá správa vecí verejných a budovanie občianskej spoločnosti" v programových krajinách Moldavsko a Gruzínsko, ako i v programe odovzdávania skúseností v krajinách západného Balkánu alebo Východného partnerstva EÚ, sú menej časté než v predchádzajúcom prípade. Takéto projekty by mohli byť zamerané na:

- **zvýšenie zastúpenia žien v politickom rozhodovaní, najmä na úrovni samosprávy (tréningy, vzdelávanie a mentoring pre ženské kandidátky);**
- **posilňovanie a budovanie kapacít MVO venujúcich sa právam žien a rodovej rovnosti;**
- **projekty zamerané na strategické plánovanie a legislatívu v tejto oblasti vrátane vzdelávacích projektov a zdieľania dobrej praxe (napr. spolupráce SR s Gruzínskom v rámci UNWOMEN);**
- **osobitnú oblasť agendy násilia na ženách, ktorou je možné podporovať vzdelávanie MVO, polície a pomáhajúcich profesií, prenos dobrej praxe pri zavádzaní a poskytovaní služieb ženám ako sú linky, poradenské centrá a bezpečné ženské domy.**

V rámci priority „Podpora tvorby trhového prostredia", teda v ekonomickej oblasti, by bola vhodná **podpora podnikania žien alebo ich účasti na trhu práce rôznymi rekvalifikačnými kurzami vrátane IT technológií špecificky zameraných na uplatnenie žien v oblasti IT.**

Projekty zamerané na mužov v znevýhodnenej situácii môžu tiež prispievať k rodovej rovnosti, pokiaľ ich výsledok nabúra rodové stereotypy, hlavne v oblasti rodičovstva. Príkladom takých projektov môže byť zapájanie otcov do rodičovských povinností, zapájanie mužov do oblasti starostlivosti a domácich prác, ako aj ich príspevok k odstráneniu násilia na ženách.

2.2.2 projekty s pozitívnym vplyvom na rodovú rovnosť (DEV: výrazné zameranie)

Ide najmä o projekty s pôsobením na širokú cieľovú skupinu, ktorá zákonite obsahuje ženy a znevýhodnených ľudí. Takéto projekty predstavujú dobrú možnosť mainstreamingu rodovej rovnosti do relevantných aktivít a sú identifikovateľné v rámci rôznych priorít.

Príklady projektov s uplatňovaním rodového hľadiska v programe rozvojových intervencií alebo v krajinách ako je Keňa a iné krajiny východnej subsaharskej Afriky v programe humanitárnej a posthumanitárnej pomoci sú napr.:

- **projekty v oblasti zdravia, kde je venovaná špecifická pozornosť reprodukčnému zdraviu žien, napr.**

Zabezpečenie opatrení na zníženie chorobnosti a úmrtnosti ohrozenej skupiny obyvateľstva v Južnom Sudáne *(SAMRS/2017/SSD/1/2), Nadácia Integra.*

*Všeobecným cieľom tohto projektu bolo posilnenie intervencií v sektore zdravotnej starostlivosti v troch vybraných lokalitách Južného Sudánu – Renk, Leer a Aweil. Projekt sa snažil signifikantným spôsobom znížiť chorobnosť a úmrtnosť konfliktom ohrozenej skupiny obyvateľov, presídlencov a oslabené miestne hostujúce komunity v Južnom Sudáne****. Špecifický dôraz bol kladený na ženy a deti, nevynímajúc staršiu populáciu, ľudí so zdravotným postihnutím a tehotné a dojčiace ženy****. Zabezpečením trvalého prísunu liekov sa projekt snažil prispieť k posilneniu základnej zdravotnej starostlivosti a prevencii výskytu epidemických ochorení. Súčasťou projektu bolo aj zvyšovanie kapacity zdravotníckeho personálu a poskytovanie náležitých odborných školení. Súčasťou bola aj podpora niekoľkých prevádzok malnutričných centier. Výsledkom sú funkčné prevádzky mobilných a statických centier poskytujúcich služby malnutričnej a zdravotnej pomoci v 36 lokalitách, 131 421 konzultácií a 79 804 príjemcov zdravia a výživy.*

- **projekty s holistickým prístupom k riešeniu situácie dievčat, žien a ich detí, od vzdelávania v materskej škôlke, cez pracovné príležitosti a zlepšenie prístupu k zdraviu.**

Riešenie hladomoru: Prevencia a liečba detí do 5 rokov s akútnou podvýživou a tehotných a dojčiacich matiek v okrese Duk štátu Jonglei, Južný Sudán *(SAMRS/2017/SSD/1/3), MAGNA.*

Projekt reagoval na vážnu humanitárnu situáciu v oblasti štátu Jonglei v Južnom Sudáne, kde OSN vyhlásilo hladomor a ohrozenie približne päť miliónov ľudí, a to zavedením špecializovaného nutričného programu a zriadením nutričného stabilizačného centra a terapeutickej výživovej mobilnej jednotky na liečbu akútnej podvýživy. Intervencia poskytla ambulantnú liečbu, terapeutickú stravu RUTF a nemocničnú liečbu v stabilizačnom centre pre identifikovaných pacientov s ťažkou akútnou podvýživou. Zároveň umožnila identifikovať pacientov so strednou akútnou podvýživou, tehotné a dojčiace matky a poskytla im liečbu formou zabezpečenia chýbajúcich mikroživín a vitamínov. ***Intervencia zabezpečila zdravotnú a nutričnú starostlivosť pre tehotné a dojčiace matky akútne podvyživené deti. Projekt zabezpečil osvetu o výžive, vrátane edukácie o výžive dojčiat a malých detí v okrese Duk štátu Jonglei.***

Farma na chov rýb na Viktóriinom jazere *(SAMRS/2017/KE/1/1), Humanistické centrum NAROVINU. Projekt sa zameriaval na podporu rozvoja chovu rýb na ostrove Rusinga na Viktóriinom jazere s celkovým počtom obyvateľov okolo 30 000. Cieľom bolo udržanie existujúceho komunitného centra Island of Hope prostredníctvom založenia farmy na chov rýb. Na tento účel sa osadili plávajúce klietky pre ryby tilapia a zisk z produkcie sa využil na finančnú prevádzku komunitného centra, vrátane kliniky s 24-hodinovou prevádzkou.* ***Časť produkcie sa takisto použila na zabezpečenie potravinovej bezpečnosti centra s materskou, základnou, internátnou strednou školou a sirotincom pre 400 detí****. Vybudovať sa podarilo i funkčnú vodnú vežu s celkovou kapacitou 20 000 litrov.* ***Druhou časťou projektu bola realizácia jednoročného seminára pre celkovo 200 študentov v rámci predmetu LifeSkills so zameraním na sexuálnu výchovu a plánované rodičovstvo pre študentov strednej školy v komunitnom centre****. Zakúpiť sa podarilo aj takmer 1250 ks učebníc odbornej literatúry, ktorých časť bola zameraná práve na danú problematiku. Na strednej škole bol taktiež otvorený voliteľný predmet Fish Farming.*

2.2.3 Projekty rodovo neutrálne (DEV: nie sú zamerané na rodovú rovnosť)

Často ide o infraštruktúrne projekty zamerané na fyzickú infraštruktúru alebo životné prostredie. Aj tu sa však pri hlbšej analýze dá nájsť rodový aspekt, napr.:

- **dostupnosť resp. bezbariérovosť fyzickej infraštruktúry pre matky s vozíkmi, čo zároveň znamená umožnenie prístupu ľuďom s telesným postihnutím;**
- **hygienické zariadenia a pomôcky v školách, ktoré sú dôležité najmä pre dievčatá v čase menštruácie, ktoré inak v tomto čase školu vynechávajú;**
- **prístup k pitnej vode má v mnohých oblastiach pozitívny dopad na rodovú rovnosť, pretože spravidla sú to ženy, ktoré zabezpečujú vodu na varenie a údržbu domácnosti.**

Aj naoko rodovo neutrálne projekty môžu (a mali by) zohľadniť rodovú rovnosť napr. v rámci projektového tímu alebo komunikáciu navonok.

Príklad: ***Vybudovanie studní s pitnou vodou v obci Bozan*** *(SAMRS/2018/SYR/1/9) Slovenská katolícka charita.*

Projekt sa zameral na posilnenie sociálnej kohézie utečeneckých a hostiteľských komunít, čím prispel ku zlepšeniu životných podmienok obyvateľov, a to vybudovaním infraštruktúry studní s pitnou vodou a potrubia, ktoré poskytujú pitnú vodu všetkým domácnostiam obce Bozan v Iraku. Zároveň projekt zabezpečil informovanosť o potrebe a spôsoboch ochrany vodných zdrojov, ktoré má obec Bozan k dispozícii, a zvýšil poľnohospodársku a chovateľskú aktivitu oboch miestnych komunít. Jednotlivé aktivity projektu vychádzali z oficiálnej žiadosti starostu obce Bozan a odborných inštrukcií inžiniera, ktorý vypracoval celkový plán výstavby, resp. obnovy studní. Príslušné čerpadlá, ktoré zo studní zásobujú nadzemné zásobníky vody a sú napojené na obecný vodovod, využívajú elektrickú energiu z verejnej elektrickej siete. Každá studňa má záložný generátor, ktorý v prípade potreby zabezpečí elektrickú energiu na chod čerpadla aj v prípade, že nastane

dlhší výpadok verejnej siete. Elektrické generátory sú poháňané naftovým motorom, do ktorého miestna komunita zabezpečuje palivo. ***Okrem primárnych výsledkov sa podarilo vytvoriť lepšie podmienky pre ženy v domácnosti, ako aj pre deti a mládež, ktorá teraz môže navštevovať školské zariadenia a nie pomáhať zabezpečovať pitnú vodu pre svoju rodinu.***

2.2.4 Projekty posilňujúce rodovú nerovnosť, teda s negatívnym dopadom

Projekty s negatívnym vplyvom na rodovú rovnosť sú najmä také, ktoré **podporujú existujúce rodové nerovnosti v prístupe k príležitostiam, rozhodovaniu a zdrojom**, pričom pod tým rozumieme širokú oblasť od trhu práce, zastúpenie v rozhodovaní, rozdelenie prác v privátnej sfére až po projekty priamo či nepriamo podporujúce negatívne rodové stereotypy a predsudky voči ženám. Pri takýchto projektoch sa môžu nachádzať v popise rôzne stereotypné tvrdenia (*napr. projekt na podporu technického vzdelania sa zameriava na chlapcov, ktorí majú pre takýto typ vzdelania lepšie predpoklady*) alebo aktivity, ktoré prispievajú k zhoršeniu postavenia žien (*napr. projekt zameraný na zdravie, ktorý v rámci aktivít vzdeláva o „ochrane života od počatia" a tým zhoršuje prístup žien k bezpečným interrupciám*). Niekedy nemusí byť z popisu projektu negatívny vplyv identifikovateľný a prejaví sa až počas implementácie projektu, pričom to ani nemusí byť zámerom prijímateľa projektu.

Takéto projekty by v rámci ODA nemali byť podporované, pretože odporujú Agende 2030 pre udržateľný rozvoj. Napriek tomu sa dajú medzi implementovanými projektami identifikovať aj takéto projekty, napr. nasledujúci projekt, ktorý z nepochopiteľných dôvodov začlenil do projektu iba 10 % žien, hoci zameranie projektu na podnikanie v cestovnom ruchu a agro/bio podnikaní nedáva na takéto zloženie cieľovej skupiny žiadne opodstatnenie a je v rozpore s cieľom 5 Agendy 2030, konkrétne 5.5 a 5.7:

Podpora malého a stredného podnikania mladých nezamestnaných (SAMRS/2017/VP/1/8), *Regionálna rozvojová agentúra Senec-Pezinok.*

Projekt sa zameral na podporu tvorby a pôsobenia malých a stredných podnikov najpočetnejšej skupiny nezamestnaných - ***mladých ľudí do 35 rokov s 10-percentným podielom žien*** *vo vybraných regiónoch krajiny. Ide o oblasti s potenciálom rozvoja cestovného ruchu a agro/bio podnikania, v ktorých sa zachovala tradícia umeleckých remesiel. V úvode projektu sa identifikovala cieľová skupina – mladí nezamestnaní so záujmom o podnikanie,* čo prispelo k vzniku nových pracovných miest. Znížila sa tak miera nezamestnanosti tejto rizikovej skupiny obyvateľstva a ich odkázanosť na poberanie sociálnych dávok. Odovzdávaním *slovenských a EÚ skúseností sa prijímateľovi dotácie v spolupráci s Agentúrou sociálnych služieb Gruzínska podarilo vytvoriť tento model, pričom sa výrazne posilnili aj odborné kapacity partnerskej organizácie. Projekt ďalej umožnil spracovanie vstupných dát na zostavenie cieľovej skupiny 30 nádejných mladých podnikateľov v troch vybraných mikroregiónoch.*

Poznámka: Nie je zdôvodnené, prečo sa v skupine nachádzalo iba 10 % žien, nakoľko situácia v Gruzínsku takéto nízke zastúpenie žien nijako neodôvodňuje. Naopak, gruzínska vláda rodovú rovnosť podporuje.

Niektoré projekty, ktoré sa na prvý pohľad zdajú odporujúce rodovej rovnosti, môžu byť pri hlbšej analýze obhájiteľné, pokiaľ ide o znevýhodnené skupiny mužov ako sú utečenci, chlapci a mladí muži zo slumov alebo sirotincov. Príkladom takéhoto projektu môžu byť projekty SAVIO o. z., ako je Budovanie mieru cez praktické zručnosti (SAMRS/2017/KE/1/8) alebo (SAMRS/2018/KE/1/5), ktoré sú cielene zamerané na znevýhodnenú skupinu mladých mužov. V kontexte situácie v Keni sú takéto projekty prijateľné, hoci v krajinách východného partnerstva alebo Balkánu by sme ich považovali za diskriminačné a neprijateľné.

2.2.5. Model hodnotiacej matice pre komplexné posúdenie prínosu k prierezovej téme rovnosť príležitostí

Nasledujúca tabuľka ponúka model hodnotiacej matice pre **komplexné posúdenie prínosu k** rodovej **rovnosti vo vzťahu k celému projektu.** Odporúča sa aplikovať ho najmä v programoch a projektoch zameraných na ľudské zdroje, teda tzv. „soft" projekty v oblasti vzdelávania, zdravia, podnikania a pod.

Hodnotiteľ/hodnotiteľka posudzujú z hľadiska rovnosti príležitostí, či:

- projekt spĺňa zásady rovnakého zaobchádzania a predchádzania diskriminácie;
- projekt prispieva k zlepšeniu rovnosti príležitostí v zmysle príspevku, ktorý sa deklaruje v samostatnej časti žiadosti č. 8;
- projekt prispieva k zlepšeniu rovnosti príležitostí s ohľadom na ostatné časti žiadosti.

Na základe nasledujúcej matice je možné určiť, o aký typ projektu ide (vzhľadom na rozdelenie v predchádzajúcej kapitole).

Tabuľka 2: Hodnotiaca matica pre posúdenie prínosu projektu k rodovej rovnosti a identifikácii typu projektu

Oblasť posudzovania	Aspekty hodnotenia	Typ projektu			
		1	2	3	4
Východisková analýza	Analýza je zameraná na postavenie žien alebo rodovú nerovnosť v určitej oblasti; Obsahuje zohľadnenie rozdielnych potrieb mužov a žien, resp. identifikáciu nerovností ktorým čelia; Vo východiskovej situácii nie je rodová (ne)rovnosť reflektovaná; Analýza východiskovej situácie obsahuje prvky posilňujúce rodovú nerovnosť (napr. predsudky voči ženám).	3	2	0	-1
Cieľové skupiny	Projekt sa zameriava na posilňovanie žien (alebo naopak mužov) v oblastiach, v ktorých čelia znevýhodneniu pri prístupe k právam alebo zdrojom (financiám, službám a pod.); Zraniteľné skupiny žien resp. mužov sú identifikované v rámci širšej cieľovej skupiny a zahrnuté do cieľovej skupiny projektu; Cieľová skupina je všeobecne popísaná a nie sú v jej rámci identifikované znevýhodnené skupiny žien (resp. mužov); Cieľová skupina neobsahuje ženy.	3	2	0	-1
Aktivity	Aktivity sú špecificky zamierané na znevýhodnenú cieľovú skupinu a podporujú odbúravanie rodových nerovností; Aktivity zohľadňujú aj opatrenia zamerané na ženy a odbúravanie rodových nerovností (napr. v časti 8); Aktivity nezohľadňujú rodové hľadisko, prínos k prierezovej téme je popísaný len formálne; V rámci aktivít sú identifikovateľné rodové predsudky a stereotypy.	3	2	0	-1
Situácia po realizácii projektu a udržateľnosť projektu	Projektové aktivity smerujú k dlhodobému zlepšeniu postavenia žien resp. mužov v oblastiach, v ktorých čelia nerovnostiam (napr. rodičovstvo); Projekt prispieva aj k rodovej rovnosti resp. odstraňovaniu rodovej nerovnosti, napr. ako výsledok naoko rodovo neutrálnych aktivít (napr. zásobovanie vodou) ; Situácia po realizácii projektu nemá žiadny vplyv na rodovú (ne)rovnosť; Projekt prispieva k udržiavaniu alebo prehlbovaniu rodovej nerovnosti.	3	2	0	-1
Vyhodnotenie	Od	**10**	**4**	**0**	**0**
	Do	**12**	**10**	**4**	**-4**

Na základe tejto matice sa dá určiť, o aký typ projektu z hľadiska prierezovej témy rodová rovnosť ide v konkrétnom prípade. Projekty, ktoré dosiahnu menej ako 4 body, by mali byť vrátené na prepracovanie alebo odmietnuté (najmä projekty s negatívnym bodovým ziskom).

*Príklad z **hľadiska reprodukčného zdravia žien. Projekt je zameraný**:*

Typ 1: špecificky na *služby reprodukčného zdravia žien;*

Typ 2: na zdravotnícke služby, pričom obsahuje aj komponent reprodukčného zdravia žien;

Typ 3: na fyzickú zdravotnícku infraštruktúru (stavbu nemocnice) alebo projekt zameraný na niektorú oblasť zdravotníctva (napr. prevencia infekcii);

Typ 4: abstinenčné programy prevencie HIV/AIDS alebo zhoršenie prístupu k bezpečnej interrupcii.

2.3 Rodové hľadisko v procese riadenia ODA

Pokiaľ má byť rovnosť príležitostí žien a mužov uplatňovaná nielen ako formálne prihlásenie sa k téme, ale ako aktívny prístup v praxi na všetkých úrovniach, je potrebné zo strany SR ako donora zohľadňovať ju v rámci všetkých procesov riadenia, od prípravy základných dokumentov cez vyhlasovanie výziev a hodnotenie projektov až po publicitu a vonkajšiu komunikáciu.

Nasledujúca tabuľka ilustruje, akým spôsobom sa môže uplatňovanie rodového hľadiska odzrkadliť v jednotlivých etapách prípravy, implementácie a procesov riadenia rozvojovej spolupráce:[xxxii]

Tabuľka 3: Uplatňovanie rodového hľadiska v riadení rozvojovej spolupráce

Oblasť riadenia	Odporúčania na uplatnenia rodového hľadiska
Tvorba programovacích dokumentov, manuálov a príručiek	Do východiskovej analýzy zahrnúť **analýzu rodových nerovností** a pretrvávajúcej diskriminácie; Definovať čiastkové **ciele rodovej rovnosti** podľa cieľa 5 Agenda 2030 (pozri Tab. 1); Podľa cieľov zadefinovať **merateľné ukazovatele** na úrovni výsledku a dopadov.
Príprava a vyhlasovanie výziev na predkladanie projektov	Zapracovať ustanovenie o rodovej rovnosti do všetkých **relevantných výziev**; Poskytnúť ako príklady **návrhy aktivít** zameraných na podporu rodovej rovnosti; Zapracovať **opis príspevku** k rodovej rovnosti do projektovej žiadosti (časť 8); Zahrnutie princípu rodovej rovnosti do **informačných seminárov** pre žiadateľov.
Proces hodnotenia projektov	Zadefinovať **hodnotiace a výberové kritériá** s ohľadom na prínos k rodovej rovnosti (tab. 5); V rámci **odborného hodnotenia** žiadostí zahrnúť hodnotiace kritéria na posúdenie príspevku k rodovej rovnosti (tab. 5); Zvážiť **vylúčenie projektov s negatívnym dopadom** na rodovú rovnosť resp. ich vrátenie žiadateľovi na dopracovanie; V rámci **školenia hodnotiteľov** zahrnúť aj rodovú rovnosť a jej hodnotenie.
Kontrola a monitorovanie implementácie projektov	**Definovať merateľné ukazovatele**, ktoré by umožnili merať pokrok pri dosahovaní cieľov zameraných na podporu rodovej rovnosti; Zahrnúť monitorovanie prínosu k rodovej rovnosti do **monitorovacích správ**; Zabezpečiť konzultácie, informačné a **vzdelávacie aktivity** pre žiadateľov pri príprave projektov na zohľadnenie prínosu k rodovej rovnosti.

Hodnotenie a implementácie programu	**Monitorovať prínos** poskytnutej pomoci pre posilnenie rodovej rovnosti; **Zapojiť expertov a expertky** na oblasť rodovej rovnosti do hodnotenia; Zahrnúť do hodnotenia **kvantitatívne aj kvalitatívne aspekty** reálne dosiahnutého pokroku v oblasti rodovej rovnosti; Zhodnotiť podiel finančných prostriedkov vynaložených na projekty prispievajúce k posilňovaniu rodovej rovnosti. (**gender budgeting**); Zapracovať do kritérií a zadávacích podmienok pre externé hodnotenie **otázky na hodnotenie napĺňania cieľov** v oblasti rodovej rovnosti.
Informovanie a publicita	Používať **rodovo citlivý jazyk** pri všetkých informačných materiáloch a dokumentoch; Pri **obrázkových ilustráciách** dbať na vyvážené zastúpenie žien, mužov a znevýhodnených skupín; Využívať **rôznorodé komunikačné nástroje** s cieľom posilniť dostupnosť informácií pre čo najširšie spektrum rôznorodých cieľových skupín.

2.3.1 Odporúčania k nastaveniu rovnosti príležitostí vo výzvach

Pri vyhlasovaní každej výzvy je v uvedené, že výzva je v súlade so **Zameraním bilaterálnej rozvojovej spolupráce SR na daný rok**, so **Strednodobou stratégiou rozvojovej spolupráce SR na obdobie 2019- 2023**, s EÚ **Gender Action Plan II**. a s **Agendou 2030**, čo automaticky zahŕňa aj očakávaný príspevok k rodovej rovnosti ako cieľu 5 SDG.

Oprávnenosť aktivít

V texte výzvy v časti: Podmienka oprávnenosti aktivít, podmienka č. 1 sa uvádza informácia o prierezovej téme rovnosť príležitostí, ktorá sa viaže najmä na SDG č. 5 a zameriava sa na rovnosť príležitostí vrátane rodovej rovnosti, ako i zapájania ľudí s postihnutím, ľudí v chudobnejších regiónoch, mladých ľudí a seniorov a marginalizovaných menšín.

1. Odporúčanie: Pri vyhlasovaní výzvy identifikovať relevantné operačné ciele cieľa 5 SDG a priradiť tieto k oprávneným aktivitám v rámci výzvy (Tab. 1).

Príklad: Pri oprávnenej aktivite Budovanie kapacít štátnej správy, miestnej a regionálnej samosprávy a občianskej spoločnosti priradiť ako operačný cieľ 5.5 Zabezpečiť úplnú a účinnú účasť žien a rovnaké príležitosti na vedení na všetkých úrovniach rozhodovania v politickom, hospodárskom a verejnom živote; prípadne cieľ 5.2 Odstrániť všetky formy násilia páchaného na ženách a dievčatách vo verejnej i súkromnej sfére vrátane obchodovania s ľuďmi a sexuálneho a iného zneužívania.

Zohľadnenie prierezových tém

V texte žiadosti o poskytnutie dotácie je v časti: **8. Popis prierezových tém** „Žiadateľ opíše zohľadnenie prierezových tém, ako napr. ochrana životného prostredia/zmena klímy, rovnosť príležitostí, dobrá správa vecí verejných, ľudské práva, ľudská dôstojnosť a dôstojná práca".

Väčšina predkladateľov projektov uvádza pri prierezovom princípe rovnosť príležitostí, že projekt ho napĺňa, pretože všetci ľudia sa môžu rovnako zapojiť do projektu. Takáto formulácia je síce de jure pravdivá a projekt nikoho po formálnej stránke nediskriminuje, v praxi však ešte žiadna krajina nedosiahla úplnú rovnosť príležitostí, resp. rodovú rovnosť. Preto takýto prístup poukazuje na skutočnosť, že predkladateľ iba formálne naplnil požiadavku a zrejme sa nezaoberal reálnymi nerovnosťami v rámci cieľovej skupiny.

2. Odporúčanie: V rámci informačných seminárov uvádzať konkrétne príklady aktivít (viď príloha) na zohľadnenie prierezovej témy rovnosť príležitostí tak, aby žiadatelia vedeli identifikovať a konkrétne uchopiť opatrenia pre rodovú rovnosť. Konkrétne príklady aktivít by mali byť prílohou výzvy. Rovnako môže byť prílohou táto publikácia.

Príklad: Pri oprávnenej aktivite Budovanie kapacít štátnej správy, miestnej a regionálnej samosprávy a občianskej spoločnosti príkladom takýchto aktivít môže zahrnúť do vzdelávacích a konzultačných aktivít otázku zastúpenia žien v rozhodovaní, aktívne zapájať ženy a znevýhodnené osoby do aktivít projektu, pri vypracovávaní rozvojových plánov zaradiť aj otázku rodovej rovnosti, prijímať konkrétne opatrenia na prevenciu, pomoc obetiam a postihovanie páchateľov násilia na ženách formou poradenských a ubytovacích služieb, vzdelávania polície a samosprávy atď.

Okrem všeobecného popisu prínosu k rovnosti príležitosti je vhodné doplniť túto časť o súbor otázok (tzv. checklist alebo kontrolný list), ktorý navedie žiadateľov projektov na správne uchopenie tejto prierezovej témy. Navrhovaný zoznam otázok:

- Zohľadnili ste pri analýze cieľovej skupiny špecifické problémy žien a dievčat (v niektorých prípadoch aj mužov a chlapcov)?
- Navrhli ste opatrenia na vyrovnávanie rodových rozdielov v prístupe k aktivitám projektu? Príklady vhodných aktivít sú uvedené v prílohe výzvy/príručky.
- Vybrali ste vhodné merateľné ukazovatele na sledovanie prínosu k rovnosti príležitostí?

Merateľné ukazovatele

K prierezovým témam sú priradené **povinné merateľné ukazovatele**; v prípade rovnosti príležitostí je momentálne nastavený ukazovateľ „Počet zavedených opatrení v oblasti rovnosti príležitostí". Takto nastavený ukazovateľ je príliš všeobecný a ťažko merateľný, pričom prijímatelia grantov môžu v rámci neho vykázať akékoľvek nepodstatné aktivity.

Základnou podmienkou podpory rodovej rovnosti a rovnosti príležitostí je, aby bol pre všetky relevantné ukazovatele zabezpečený **zber rodovo diferencovaných údajov**, t. j. ukazovatele členené podľa pohlavia. Vzťahuje sa to najmä na ukazovatele viažuce sa k cieľovým skupinám alebo k prístupu k výstupom projektu, akými sú napr.:

- vzdelávanie, tréningové a informačné aktivity;

- podporené alebo novovytvorené pracovné miesta;
- podpora podnikania a zakladania podnikov;
- využívanie výstupov projektov;
- zlepšenie prístupu k rôznym službám vrátane zdravotníctva;
- podpora zastúpenia znevýhodnených skupín na rozhodovaní atď.

3. Odporúčanie: Pri všetkých merateľných ukazovateľoch monitorujúcich ľudské zdroje zaviesť povinne rodové delenie, t. j. udávať z celkového počtu počet žien.

Príklady vhodných merateľných ukazovateľov pre sledovanie rodovej rovnosti, teda vykazovanie počtu žien:

- *počet podporených osôb (z toho žien);*
- *počet novovytvorených pracovných miest (z toho obsadených žien);*
- *počet novovytvorených pracovných miest pre mladých ľudí (do 24 rokov, z toho obsadených ženami);*
- *počet absolventov školení a kurzov zameraných na praktické zručnosti (z toho žien);*
- *počet absolventov školení a kurzov zameraných na praktické zručnosti (do 24 rokov, z toho žien);*
- *počet absolventov odborných stáží vo firmách (z toho žien);*
- *počet podporených mikro-, malých a stredných podnikov (z toho vedených ženami);*
- *počet novozaložených mikro-, malých a stredných podnikov (z toho vedených ženami);*
- *počet vytvorených pracovných miest pre sociálne znevýhodnené skupiny obyvateľstva, vrátane ľudí so zdravotným postihnutím (z toho obsadených ženami).*

Okrem rodového členenia základných merateľných ukazovateľov je vhodné zadefinovať špecifické ukazovatele podľa zamerania výzvy. Jedna z možných metód, ktorá môže pomôcť pri výbere a definovaní vhodných ukazovateľov je tzv. SMART metóda. Ukazovatele prínosu k rovnosti príležitostí môžu byť nielen kvantitatívne, ale aj kvalitatívne. Vhodné merateľné ukazovatele pre prínos k rovnosti príležitostí sú napr.:

- *zvýšenie účasti dievčat na vzdelávaní počas projektu (v % rozdielu pred začatím projektu a jeho ukončením);*
- *počet vzdelávaní o rodovej rovnosti;*
- *podiel vzdelávacích aktivít v rámci projektu, ktoré obsahujú zmienku o rodovej rovnosti;*
- *zvýšenie zastúpenia žien v rozhodovaní (v % rozdielu pred začatím projektu a jeho ukončením na úrovni inštitúcií, ktorým sa projekt venuje);*
- *zlepšenie prístupu žien k službám reprodukčného zdravia (kvalitatívne, opisom);*
- *zníženie materinskej úmrtnosti v zdravotníckych zariadeniach podporených z projektu;*

- *zvýšenie počtu služieb poskytovaných špecificky ženám (napr. služieb pre ženy zažívajúce domáce resp. partnerské násilie);*
- *zavedenie opatrení na zosúladenie rodinného a pracovného života v rámci aktivít;*
- *zohľadnenie bezbariérového prístupu pri infraštruktúrnych projektoch (áno/nie);*
- *rodový mzdový rozdiel, t. j. rozdiel v platoch žien a mužov v rámci projektu (vyjadrený v % výšky platu žien oproti 100% platu mužov, pričom pod platom je myslená akákolvek odmena v rámci projektu);*
- *rodový mzdový rozdiel, t. j. rozdiel v platoch žien a mužov na rovnakých pozíciách v projekte (vyjadrený v % výšky platu žien oproti 100% platu mužov, pričom pod platom je myslená akákolvek odmena v rámci projektu).*

4. **Odporúčanie: Zadefinovať súbor merateľných ukazovateľov prierezovej témy rovnosť príležitostí, z ktorých si žiadateľ musí povinne vybrať minimálne dva relevantné ukazovatele a sledovať ich v rámci projektu.**

Správne definovanie primeraných merateľných ukazovateľov umožní merať skutočný pokrok pri dosahovaní cieľov rodovej rovnosti a uľahčí celkové hodnotenie plnenia Agendy 2030 na úrovni SR vrátane reportovania napr. v rámci OECD.

Hodnotenie projektov

Pri hodnotení projektov z hľadiska prínosu k prierezovej téme rovnosť príležitostí je potrebné venovať primeranú pozornosť všetkým častiam projektovej dokumentácie (vrátane východiskovej situácie, cieľov, aktivít aj ovplyvnených cieľových skupín). Tento prínos by mal byť zreteľný a logicky premietnutý do celej žiadosti, nielen do časti zameranej na súlad s prierezovými témami. Hodnotitelia a hodnotiteľky projektov by mali byť v prípade, ak nemajú rodovú expertízu, oboznámení aspoň so základnými princípmi a ich uplatňovaním v projektoch formou školenia.

5. **Odporúčanie: Zahrnúť do hodnotenia projektov aj hodnotenie prierezovej témy rovnosť príležitostí, pred uskutočniť školenie v rodovej rovnosti hodnotiteľov a hodnotiteliek.**

Projekt s rizikom negatívneho prínosu je typ projektu, v ktorom popis prínosu projektu alebo popis iných zložiek projektu naznačuje riziko porušovania zásady rovnakého zaobchádzania a predchádzania diskriminácie, alebo podporu pretrvávajúcich nerovností alebo priamo prehlbovanie nerovností. Posúdenie negatívneho dopadu si vyžaduje rovnako ako pri pozitívom prínose komplexné zohľadnenie všetkých relevantných zložiek projektu.

Príklad: Signálom negatívneho dopadu môže byť nezohľadnenie rôznorodých potrieb a životných okolností znevýhodnených cieľových skupín, ktoré môžu byť priamo alebo nepriamo ovplyvnené realizáciou projektom. Negatívnym prínosom je aj posilňovaním pretrvávajúcich rodových stereotypov a rozdielov, ako napr. posilňovanie účasti mužov v „tradične mužských" povolaniach ale-

bo žien v „tradične ženských" povolania. Napr. projekt, ktorý sa zameriava na rekvalifikáciu mužov v oblasti ako sú stolárstvo a stavebníctvo má negatívny dopad, ktorý sa však dá eliminovať cieleným zapájaním žien do tejto oblasti (potom je dopad pozitívny). Ďalším prípadom negatívneho dopadu môžu byť projekty na prevenciu HIV/AIDS, ktoré sa sústredujú iba na programy sexuálnej abstinencie a vernosti, pričom neinformujú o iných prostriedkoch a metódach prevencie, najmä používanie kondómov.

Zároveň je dôležité zdôrazniť, že rizikom negatívneho prínosu môžu byť ohrozené nielen projekty deklarujúce neutrálny prínos, ale aj projekty, ktoré deklarujú pozitívny prínos. Inými slovami, bez ohľadu na deklarovaný prínos, dopad na rovnosť príležitostí a rodovej rovnosti je potrebné zohľadniť komplexne a vo vzťahu k všetkým relevantným aspektom.[xxxiii]

6. **V prípade, ak sa preukáže len formálny prístup, žiadať dopracovanie projektu. V prípade očakávaného negatívneho dopadu projekt na rodovú rovnosť ho nepodporiť, nakoľko porušuje ciele Agendy 2030.**

Vysvetlívky

[xxvi] Niemanis, 2007
[xxvii] FAO, 2011
[xxviii] UNWOMEM, 2015
[xxix] CWS,2018
[xxx] UNDP, 2011
[xxxi] UNEP, 2020
[xxxii] Voľne spracované podľa Jojárt, P. 2009
[xxxiii] Tamtiež

3

Uplatňovanie rodovej rovnosti v projektoch žiadateľov

Zohľadnenie prierezovej témy rovnosť príležitostí, teda uplatňovanie rodového hľadiska v projekte, si vyžaduje holistický a systematický prístup a určitú úroveň odborných znalostí v oblasti pôsobenia projektu a zároveň rodovej rovnosti.

Základnou povinnosťou žiadateľov, vyplývajúcou z antidiskriminačného zákona,[xxxiv] je zabezpečiť, aby projekt vo všetkých jeho fázach napĺňal zákonnú požiadavku o zákaze diskriminácie. Samotné predchádzanie diskriminácii ešte neznamená, že projekt prispieva k posilneniu rovnosti príležitostí a rodovej rovnosti. Z tohto pohľadu rozoznávame dve fázy prístupu:

- Predchádzanie diskriminácii. To znamená, že počas implementácie projektu musí jeho manažment zabezpečiť prevenciu a potláčanie diskriminačných prístupov. Projekt má v takomto prípade neutrálny dopad na rovnosť príležitostí. Hoci to vyznieva jednoducho, treba zdôrazniť, že mnohé bežné praktiky podrobené kritickému pohľadu sa ukážu ako diskriminačné.

  Príkladom môžu byť napr. inzeráty na pracovné miesta uvádzané iba v mužskom rode (firma prijme riadiaceho pracovníka / manažéra / vodiča), alebo v ženskom rode pri rodovo stereotypných povolaniach (firma prijme sekretárku / upratovačku atď.), alebo projekty, ktoré v záujme zachovania kultúrnych tradícií v cieľovej krajine vylučujú ženy z manažmentu projektu.

- Aktívny príspevok k posilneniu rovnosti príležitostí a rodovej rovnosti. V rámci projektu sa odporúča naplánovať a implementovať osobitné – tzv. vyrovnávacie – opatrenia, ktoré zabezpečia nielen odstránenie diskriminačných bariér pre dotknuté cieľové skupiny, ale vytvoria mimoriadne podmienky pre ich účasť v projekte. V prípade aktívneho prístupu k rovnosti príležitostí žien a mužov hovoríme o uplatňovaní rodového hľadiska (gender mainstreaming). Ak sú v projekte naplánované takéto opatrenia, projekt pozitívne prispieva k rovnosti príležitostí.

Projekty spolufinancované z ODA SR majú mať v zmysle Agendy 2030 a Stratégie rozvojovej spolupráce pozitívny vplyv na rovnosť príležitostí.

3.1 10 krokov k rovnosti príležitostí

V tejto kapitole si prakticky ukážeme, ako naplánovať a uskutočniť projekt tak, aby spĺňal požiadavku prierezovej témy rovnosti príležitostí resp. rodovej rovnosti. Súčasne zdôrazňujeme, že hoci je predkladaný postup pomerne jednoduchý a zrozumiteľný, je vždy vhodné prizvať k plánovaniu projektu a k jeho implementácii aj odborníkov a odborníčky z oblasti antidiskriminácie a rodovej rovnosti. Dôležité sú konzultácie najmä vo fáze prípravy (analýzy a stanovenie cieľov a opatrení).

Popísaný postup môže byť najmä pre menšie projekty príliš náročný a nákladný, preto ho treba považovať za optimálny štandard. **Pre minimálny štandard je v závere uvedený jednoduchý kontrolný zoznam pre zohľadnenie prierezovej témy rodovej rovnosti v projekte.**

Príčiny nerovnosti a diskriminácie sú v spoločnosti hlboko zakorenené a tak pri snahe priblížiť sa k podstate znevýhodnenia s veľkou pravdepodobnosťou zistíte, že opatrenia, ktoré by boli potrebné na vyriešenie problému, presahujú váš projekt. V takom prípade je dôležité uvedomiť si, že jeden projekt nemôže vyriešiť všetky príčiny daného stavu. **Môže však prispieť svojím – aj keď zdanlivo malým – podielom, aj keď k pomalej, predsa trvalej zmene atmosféry v spoločnosti.** Vieme totiž, že sociálne zmeny sú najtrvácnejšie vtedy, ak prichádzajú „zdola" a keď sa súčasne mení myslenie ľudí.

Desať krokov k uplatňovaniu rovnosti príležitost[xxxv] vám prakticky priblíži a vysvetlí, ako zapracovať prierezovú tému rovnosť príležitostí do všetkých fáz projektu, a to

- na úrovni **plánovania** projektu:
  1. príprava projektového tímu;
  2. cieľová skupina a identifikácia bariér.
- na úrovni **tvorby** projektu:
  1. analýza východiskovej situácie;
  2. stanovenie cieľov a plánovanie projektu z hľadiska rovnosti príležitostí;
  3. návrhy aktivít a opatrení;
  4. spravodlivé a vyvážené rozpočtovanie;
  5. stanovenie, resp. výber merateľných ukazovateľov.
- na úrovni **implementácie** projektu:
  1. implementácia a monitorovanie aktivít;
  2. evaluácia - vyhodnotenie projektu;
  3. rodovo citlivá komunikácia a publicita.

3.1.1 Príprava projektového tímu

Základným východiskom pre úspešnú implementáciu rovnosti príležitostí do projektu sú dostatočné odborné znalosti v tejto oblasti. V úvode tejto brožúrky sú uvedené základné pojmy a definície. Tie samotné však pre ľudí, pre ktorých je problematika nová, málokedy postačia na jej hlbšie pochopenie. Preto je vhodné zabezpečiť odborné zázemie niektorou z nasledujúcich foriem:

- **Zapojenie externých odborníčok a odborníkov**, ktorí sú k dispozícii najmä v mimovládnych organizáciách (ďalej MVO), akademických inštitúciách alebo iných spoločnostiach, ktoré majú skúsenosti s projektmi a s uplatňovaním rovnosti príležitostí.
- **Vzdelanie vlastného personálu** v danej oblasti. Mnohé MVO a akademické inštitúcie ponúkajú vzdelávanie pre projektové tímy a manažment (napr. rodové tréningy, tréningy zamerané na antidiskriminačný prístup a rovnaké zaobchádzanie resp. manažment rozmanitosti).

Je možné, že vo vašej inštitúcii sa už nachádza osoba, ktorá má skúsenosti a príslušné vedomosti v oblasti rovnosti príležitostí a rodovej rovnosti. V takom prípade je vhodné jej zapojenie do projektu od počiatočnej fázy plánovania až cez implementáciu a evaluáciu.

V rámci projektu môžete zriadiť osobitnú pozíciu **experta pre rovnosť príležitostí a rodovú rovnosť**. Takáto osoba by mala byť zodpovedná za kontinuálne sledovanie uplatňovania uvedených princípov od prípravy a implementácie projektu až po jeho vyhodnotenie. Nezabudnite na stanovenie dostatočných kompetencií tak, aby expertka dokázala efektívne vykonávať svoju prácu a ovplyvňovať plánovanie a chod projektu. Pretože ide o tzv. prierezovú tému, je potrebné, aby jej venoval pozornosť celý projektový tím.

Kontrolné otázky dôležité v tejto fáze:

- Má niekto v našej organizácii skúsenosti a vedomosti v oblasti rovnosti príležitostí? Ak áno, je možné túto osobu zapojiť do projektu? Má dostatočné kapacity?
- Ak nemáme vlastný vhodný personál, máme možnosť niekoho vzdelať?
- Máme možnosti (finančné, materiálne, časové) prizvať k plánovaniu a implementácii projektu externých expertov, resp. expertky z oblasti rodovej rovnosti (napr. z platformy)?
- Aké je zloženie manažmentu a realizačného tímu projektu? Dbali sme na vyvážené zastúpenie žien a mužov? Ak nie, ako to napravíme?

3.1.2 Cieľová skupina a identifikácia bariér

Jedným zo základných parametrov projektu je **cieľová skupina**, na ktorú sú zamerané projektové aktivity. Je takmer nemožné naplánovať projekt tak, aby sa nejakým spôsobom netýkal znevýhodnených skupín.

Z hľadiska klasifikácie projektov uvedenej vyššie môže byť cieľovou skupinou vášho projektu:

- **priamo znevýhodnená skupina žien alebo inej skupiny obyvateľstva**, pokiaľ sa projekt zameriava na posilnenie rovnosti príležitostí;
- **širšia skupina obyvateľstva**, ktorá zákonite zahŕňa aj znevýhodnené skupiny.

Z hľadiska rovnosti príležitostí môže projekt buď **priamo pracovať s cieľovou skupinou**, prípadne môžu mať aktivity projektu na cieľovú skupinu určitý dopad, resp. vplyv. Z dôvodov uvedených vyššie by projekty spolufinancované z ODA SR mali vykazovať **zásadne pozitívny prínos**. V niektorých prípadoch môžu mať neutrálny vplyv, nemali by však mať vplyv negatívny.

V optimálnom prípade by riadenie projektu ako i prístup ku všetkým zdrojom a príležitostiam mali kopírovať pomerné zastúpenie cieľovej skupiny alebo aspoň zabezpečiť jej účasť. Ak to tak nie je, v projekte bude potrebné v rámci aktivít navrhnúť mimoriadne opatrenia tak, aby sa pomery zlepšili a aby sa na konci projektu priblížili k pomernému zastúpeniu znevýhodnených skupín v cieľovej skupine, resp. všeobecne v populácii.

Bežnou súčasťou projektu je tzv. SWOT analýza – analýza silných a slabých stránok cieľovej skupiny, jej možností a ohrození. Do tejto analýzy je potrebné začleniť aj relevantné otázky na špecifické posúdenie znevýhodnených skupín v rámci celej cieľovej skupiny.

Kontrolné otázky dôležité v tejto fáze:

- Aké znevýhodnené skupiny dokážeme identifikovať v rámci cieľovej skupiny projektu? (Treba sa sústrediť najmä na ženy zo skupiny etnických a národnostných menšín, ženy utečenky a migrantky, osoby so zdravotným postihnutím, osoby s nízkou kvalifikáciou.)
- V akej východiskovej pozícii sa nachádzajú znevýhodnené skupiny? Aké špecifické prekážky resp. potreby majú tieto skupiny?
- Je potrebné tieto znevýhodnené skupiny vyčleniť ako podskupinu s osobitným prístupom?

3.1.3 Analýza východiskovej situácie

Základom dobre postaveného projektu z hľadiska rovnosti príležitostí a rodovej rovnosti je **analýza východiskového stavu**, vrátane **postavenia znevýhodnených skupín a odhalenie príčin nerovnosti**. Pretože ide o kľúčovú časť plánovania projektu, budeme sa jej venovať podrobnejšie.

Na vykonanie kvalitnej hĺbkovej analýzy sú potrebné dáta členené minimálne podľa pohlavia, optimálne aj podľa rodinného a sociálneho statusu, veku, vzdelania, príslušnosti k etnickým menšinám a podľa existujúceho zdravotného postihnutia. Na takúto analýzu je potrebná **znalosť analytických metód**, preto je najlepšie, ak ju zrealizuje odborný (spravidla externý) expertný personál.

Základom analýzy východiskového stavu z hľadiska znevýhodnených skupín sú odpovede na nasledovné otázky:

- **AKÉ (aj skryté) nerovnosti a znevýhodnenia dokážeme identifikovať?**

- **PREČO tieto nerovnosti a znevýhodnenia vznikli, resp. pretrvávajú?** Je potrebné pritom posúdiť komplexné príčiny.
- **ČO znamenajú v praxi a aký dopad majú na cieľovú skupinu?**

Tabuľka 4: Príklady znevýhodnenia a ich následkov

AKÉ (aj skryté) nerovnosti a znevýhodnenia dokážeme identifikovať?	PREČO tieto nerovnosti a znevýhodnenia vznikli, resp. pretrvávajú?	ČO znamenajú v praxi a aký dopad majú na cieľovú skupinu?
Zhoršený zdravotný stav žien – matiek, najmä po pôrode.	Zhoršený prístup žien k zdravotným službám v oblasti reprodukčného zdravia.	Zvýšená materinská a dojčenská úmrtnosť.
Nižšie zárobky žien v porovnaní s mužmi v poľnohospodárstve.	Rodové stereotypy v posudzovaní hodnoty práce.	Feminizácia chudoby.
Málo žien - podnikateliek v rurálnych oblastiach.	Zvykové právo obmedzuje vlastnícke práva žien vo vzťahu k pôde.	Ekonomická závislosť žien a vyššia miera chudoby.

V prípade rozdielov medzi mužmi a ženami hovoríme o tzv. **rodovej analýze**. Klasická rodová analýza skúma najmä prístup mužov a žien k **zdrojom** (napr. vlastníctvo pôdy, výrobných prostriedkov, finančných pôžičiek atď.) a ich **zastúpenie** v aktivitách projektu a v rozhodovacích procesoch v rámci projektu (kto rozhoduje o rozdeľovaní zdrojov).

Pre rodovú analýzu je nevyhnutné **spracovanie dát delených podľa pohlavia,** prípadne aj podľa veku, národnosti a zdravotného stavu. Existujúce dáta a výskumy sú použiteľné, ak sú takto diferencované. Niekedy však nestačia a musia byť vypracované nové výskumy.

Príklad: V praxi sa ukázalo, že rozdelenie na ženy a mužov je niekedy príliš povrchné a rozdiely v rodových pomeroch sa ukážu oveľa zreteľnejšie, až keď sa zameriame na matky a otcov, kde sú rozdiely často markantnejšie kvôli znevýhodňovaniu matiek s deťmi.[xxxvi]

Poznámka: Pri projektoch rozvojovej spolupráce môže byť komplikované vytvárať podrobné rodové analýzy o situácii v cieľovej krajine. V takomto prípade môžu žiadatelia využiť verejne dostupné zdroje ako sú ***periodické správy danej krajiny k Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien a následné odporúčania, vyslovené Výborom CEDAW.***[10]

Analytické metódy a postupy

Vo Švédsku sa osvedčila metóda 3R[xxxvii] Táto metóda znamená preskúmanie zastúpenia (representation), zdrojov (resources) a zužitkovanie (reality), t. j. troch kategórií, podľa ktorých je možné vyhodnotiť postavenie žien a mužov v rámci cieľovej skupiny. V slovenčine ju môžeme označiť aj ako 3Z analýzu.

Zastúpenie (representation) znamená preskúmať rodové zloženie cieľovej skupiny, zastúpenie žien a mužov na aktivitách projektu a v rôznych úrovniach rozhodovania.

10 www.ohchr.org/EN/HRBodies/CEDAW/pages/cedawindex.aspx

Zdroje (resources) znamená zodpovedať otázku, koľko prostriedkov - finančných, materiálnych, priestorových a časových – sa prerozdeľuje medzi mužmi, ženami a znevýhodnenými skupinami.

Zužitkovanie (reality) znamená preskúmať príčiny zistených skutočností a identifikovať možnosti ich zmeny. Ak sú známe príčiny súčasných pomerov, je možné vyvodiť z nich odporúčania a aktivity, ktoré dokážu tieto rozdiely znižovať.

Príklad: Táto metóda sa ukázala vo Švédsku v oblasti komunálnej politiky ako vysoko účinná. Jej aplikáciou sa napríklad zistilo, že komunálna podpora v športovej oblasti je rozdielna pre dievčatá a chlapcov, pretože viac komunálnych prostriedkov ide do športovísk, ktoré sú však v skutočnosti viac využívané chlapcami.

Metóda problémového stromu[xxxviii]

Vhodnou metódou na **zistenie príčin a bariér v uplatnení** sa žien a mužov je **diskusia – brainstorming** – so skupinou, v ktorej zabezpečíme ich zastúpenie vrátane znevýhodnených skupín. Diskusia sa môže uskutočniť v rámci zmiešanej skupiny alebo v oddelených skupinách. V prípade zmiešanej skupiny získame súčasne informácie o ťažkostiach s tzv. viacnásobnou diskrimináciou (napr. žena vo veku 55 rokov, absolvent z etnickej menšiny, zdravotne postihnutá žena a pod.).

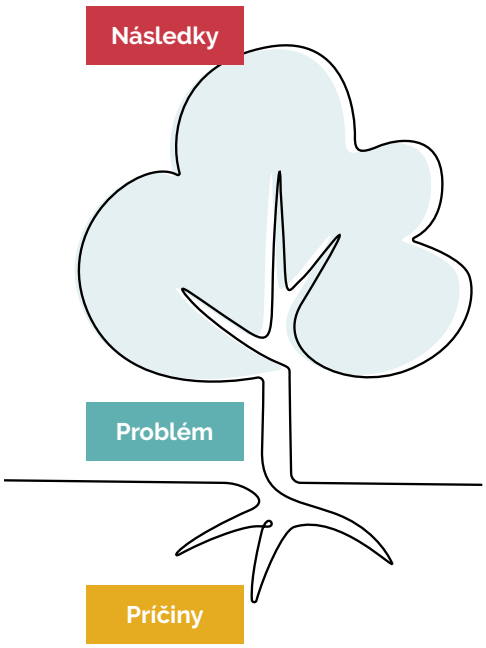

Obrázok 1: Problémový strom

Pri diskusii o možných znevýhodneniach a ich príčinách je možné využiť tzv. **metódu problémového stromu**. Tak ako pri strome vidíme kmeň ako nosnú časť a korunu ako rozvetvenie stromu, môžeme obdobne pomenovať náš problém a jeho následky, ktoré vidíme v praxi.

Praktický postup: Naznačte obrysy stromu na flip chart a opýtajte sa na problém, ktorý cieľová skupina výrazne pociťuje. V diskusii potom ľahko stanovíte viditeľné následky problému (napr. nižšie zastúpenie žien v manažmente, neschopnosť ovplyvňovať rozhodnutia, nevhodné pracovné podmienky atď.). Hlbšou analytickou diskusiou sa dopracujete k príčinám týchto znevýhodnení, ktoré sú spravidla hlboko zakotvené v stereotypných prístupoch a výchove, tradíciách a kultúre. Je nevyhnutné, aby proces facilitovala osoba so znalosťami z oblasti rovnosti príležitostí a rodovej rovnosti, ako i práce so skupinami.

Tento jednoduchý analytický nástroj vám v ďalších krokoch umožní pomerne ľahko stanoviť ciele, ako aj opatrenia na posilnenie rovnosti príležitostí a rodovej rovnosti, ktorým sa budeme podrobnejšie venovať v ďalších kapitolách.

Aj keď sú tieto analytické metódy veľmi jednoduché, potrebujeme pri pomenovávaní príčin poznať podstatu znevýhodnení, ktorá je často na prvý pohľad neviditeľná. Treba si tiež uvedomiť, že takéto metódy bývajú spravidla zaťažené veľkou chybou, vyplývajúcou zo subjektívneho prístupu projektového tímu. V prípade projektov, ktoré sú špecificky zamerané na posilnenie rovnosti príležitostí a rodovej rovnosti je nevyhnutné mať vypracovanú **expertnú hĺbkovú analýzu**, inak hrozí zlé nastavenie cieľov a aktivít projektu, čo v konečnom dôsledku prinesie skôr poškodenie rovnosti príležitostí ako jej zlepšenie.

Kontrolné otázky dôležité v tejto fáze:

- Dokážeme identifikovať formy nerovnosti a zároveň aj pomenovať ich príčiny?
- Máme odborný personál, ktorý je schopný analýzu vypracovať, alebo musíme využiť externé expertízy?
- Máme k dispozícii relevantné dáta – štatistiky, ktoré nám umožnia vypracovať analýzu východiskového stavu?
- Môžeme použiť niektorú z načrtnutých metód, alebo potrebujeme presnú hĺbkovú analýzu?
- Existujú dostupné správy, štúdie a výskumy, z ktorých môžeme čerpať?

3.1.4 Stanovenie cieľov a plánovanie projektu z hľadiska rovnosti príležitostí

S ohľadom na výsledky analýzy si definujte ciele rovnosti príležitostí, ktoré budú zodpovedať zisteným nedostatkom. Dbajte na to, aby ciele projektu, ktoré priamo alebo nepriamo zahrňujú rovnosť príležitostí a rodovú rovnosť, nešli vo svojom dôsledku proti danej problematike.

Príklad: Konkrétne ciele v rámci napĺňania rovnosti príležitostí a rodovej rovnosti môžu byť:

- zvýšenie počtu osôb zo znevýhodnených skupín na riadiacich pozíciách;
- spravodlivý a objektívny nábor nových ľudí na rozličné pozície na základe jasných a nediskriminačných kritérií a bez predsudkov;
- zosúladenie pracovného a súkromného života pomocou individuálneho prístupu k pracovným povinnostiam;
- prístup k vzdelávaniu a tréningom - zabezpečenie rovnosti príležitostí pri ďalšom vzdelávaní a prehlbovaní kvalifikácie;
- prevencia sexuálneho obťažovania a jeho postihovanie;
- zlepšenie služieb pre seniorov, zdravotne postihnutých a etnických menšín (ako je rozšírenie celoživotného vzdelávania a kvalifikácie, uľahčenie prístupu k vzdelaniu a na trh práce);
- lepší prístup žien k vzdelávaniu a príprave na povolanie v tzv. typicky mužských odboroch;
- zníženie rizika tzv. digital divide (digitálna priepasť – rozdiel medzi osobami, ktoré majú prístup k moderným komunikačným a informačným technológiám a majú schopnosť ich používať a tými, ktorí touto výhodou nedisponujú);
- zlepšenie prístupu znevýhodnených skupín k informáciám;
- zlepšenie prístupu znevýhodnených skupín k zdravotníckym službám;
- zlepšenie dostupnosti verejnej dopravy pre zdravotne postihnutých a pre matky s malými deťmi.

Cieľový strom: Ak ste pri analýze východiskového stavu použili metódu stromu, tak si v rámci vášho projektu ako cieľ jednoducho stanovíte opak problému. Konkrétny príklad je uvedený v prílohe.

Napríklad ak ste ako problém pomenovali „nízke zastúpenie žien v riadiacich pozíciách", cieľom vášho projektu v oblasti rovnosti príležitostí a rodovej rovnosti bude „zvýšenie počtu žien na riadiacich pozíciách" (napr. tretina alebo paritné zastúpenie – polovica).

Kontrolné otázky v tejto fáze projektu:

- Reflektujú ciele skutočne potreby znevýhodnených skupín?
- Sú ciele projektu priamo, resp. nepriamo spojené s odbúravaním nerovnosti a diskriminácie znevýhodnených skupín a s posilňovaním rovnosti príležitostí?

3.1.5 Návrhy aktivít a opatrení

Od naplánovaných aktivít závisí, nakoľko bude váš projekt z hľadiska potláčania diskriminácie účinný. V rámci projektu sa z hľadiska rovnosti príležitostí môžu vyskytovať nasledujúce druhy aktivít:

- Aktivity priamo zamerané na posilnenie rovnosti príležitostí a rodovej rovnosti, ktoré majú spravidla charakter tzv. vyrovnávacích opatrení.
- Bežné aktivity projektu, ktoré zohľadňujú situáciu znevýhodnených skupín a sú prispôsobené ich podmienkam.
- Aktivity, ktoré nerovnosť prehlbujú (takéto aktivity sa v rámci projektov rozvojovej spolupráce nemajú vôbec vyskytovať).

K plánovaniu správnych opatrení vám poslúži sociálna, resp. rodová analýza dopadov. Z nej vyplývajúce negatívne vplyvy projektu na znevýhodnené skupiny je potrebné korigovať vhodnými opatreniami.

Rodová analýza dopadov projektu

Projekty a opatrenia môžu ovplyvňovať ženy a mužov rôznymi spôsobmi a na rôznych úrovniach. To isté sa dá povedať o znevýhodnených skupinách obyvateľstva. Na odhadnutie tohto vplyvu sa používa **rodová analýza dopadov** (*gender impact assesment*). V podstate ide o formu sociálnej analýzy dopadov (*social impact assessment*). Jej cieľom je zistiť, aký bude dopad projektu na ženy a mužov a v rámci nich aj rôzne znevýhodnené skupiny ako sú ženy, etnické menšiny, rôzne vekové a vzdelanostné skupiny, zamestnaní a nezamestnaní, ľudia z rôznych regiónov alebo mestského či vidieckeho prostredia atď. Analytické metódy sú obdobné ako pri rodovej analýze (pozri kap. 3).

Analýza dopadov by mala vytvoriť ucelený obraz o dopade vášho projektu na rôzne skupiny obyvateľstva. Dopad možno posudzovať podľa štyroch kategórií: **zastúpenie, zdroje, normy a hodnoty a práva.** Pri analýze dopadov sa skúma vplyv projektu na:

Zastúpenie: Bude mať projekt napríklad vplyv na možnosti znevýhodnených skupín zapojiť sa do trhu práce, procesov rozhodovania alebo do rodinných aktivít? Aký bude vplyv z hľadiska krátkodobého a dlhodobého? Pritom je potrebné venovať pozornosť nielen kvantitatívnym ukazovateľom (napr. počet zamestnaných osôb), ale aj kvalitatívnym ukazovateľom (napr. kvalita pracovného miesta, istota zamestnania, možnosti postupu a pod.).

Zdroje: Získajú napríklad muži, ženy a znevýhodnené skupiny v konečnom dôsledku prístup k väčšiemu alebo menšiemu rozsahu zdrojov, ako sú príjem, čas alebo zručnosti?

Normy a hodnoty, ktoré sa spájajú s oboma rodmi a znevýhodnenými skupinami: Posilní alebo oslabí projekt rodové stereotypy v cieľovej skupine? Posilní alebo oslabí projekt predsudky majoritnej väčšiny voči etnickej menšine?

Práva: Bude napríklad projekt viesť k porušovaniu práv mužov, žien a/alebo znevýhodnených skupín, alebo napomôže ich dodržiavanie?[xxxix]

Analýza dopadov projektu sa týka budúcnosti. Nie je teda možné vychádzať z presných údajov, ale vypomáhame si odhadmi. Práve preto je potrebné, aby analýzu dopadov robili ľudia s dostatočnými teoretickými i praktickými znalosťami v oblasti rovnosti príležitostí a rodovej rovnosti.

Ak ste v predchádzajúcich bodoch plánovania projektu postupovali správne a vaša východisková analýza ide dostatočne do hĺbky, plánovanie opatrení na posilnenie rovnosti príležitostí a rodovej rovnosti vám z nich automaticky vyplynie. Podobne vám analýza pomôže už navrhnuté aktivity projektu prehodnotiť a preformulovať tak, aby zahŕňali opatrenia z hľadiska prínosu k rovnosti príležitostí a rodovej rovnosti (príklad projektov je uvedený v závere).

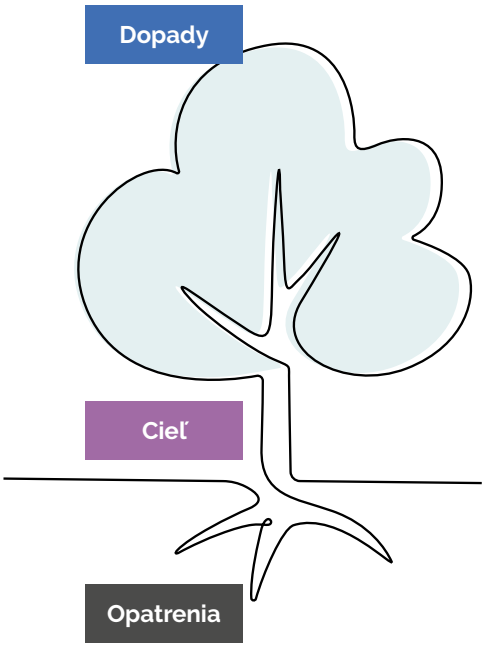

Obrázok 2: Cieľový strom

Cieľový strom

Vhodné a pritom jednoduché je napríklad plánovanie opatrení, ktoré vychádza z analýzy formou problémového stromu. Správne určenie príčin problému - znevýhodnenia danej skupiny - vám automaticky poskytne návod na potrebné opatrenia na zlepšenie situácie tým, že ich jednoducho otočíte.

Napr. ak je príčinou nezamestnanosti skupiny žien z rómskej komunity neznalosť práce s modernými IT technológiami, opatrenie by malo viesť k školeniam v práci s počítačom a byť špecificky zamerané pre potreby tejto skupiny.

Korene cieľového stromu[xl] teda tvoria opatrenia potrebné na nápravu situácie, kým konáre – teda viditeľná časť stromu – budú výsledky, resp. dopady daných opatrení. Očakávané dopady rovnako tvoria v podstate otočené hodnoty k následkom z „problémového stromu" (príklad uvedený v závere príručky).

Príklad: Ženám, ktoré sa starajú o blízkych, nemusia vyhovovať dlhodobé, víkendové alebo celodenné aktivity. Rôzne potreby, vzhľadom na časovú dostupnosť ponúkaných služieb, môžu mať pracujúci alebo, naopak, nezamestnaní ľudia. Niektoré časy nemusia vyhovovať ľuďom ani vzhľadom na ich životný cyklus – napríklad dlhotrvajúce alebo večerné aktivity nie sú vhodné pre starších ľudí. Nevhodné načasovanie služieb alebo aktivít môže odradiť potenciálnych užívateľov a užívateľky najmä zo znevýhodnených skupín už pri pro-

pagácii, a preto sa na aktivitu neprihlásia, resp. sa o službu nebudú uchádzať. Samotná rovnakosť podmienok pre všetkých ešte nezabezpečuje aj rovnosť príležitostí pri využívaní týchto možností.

Kontrolné otázky v tejto fáze projektu:

4. Sú aktivity projektu naplánované tak, aby zabezpečili skutočné posilnenie rodovej rovnosti a prispeli k odstráneniu diskriminácie?
5. Zohľadnili sme odstraňovanie bariér, ktoré by znevýhodneným skupinám žien, resp. mužov, bránili vo využívaní verejných zdrojov a služieb?
6. Máme možnosť naplánovať osobitné aktivity – vyrovnávacie opatrenia - zamerané na znevýhodnené skupiny a posilnenie rovnosti príležitostí a rodovej rovnosti?
7. Zameriavajú sa aspoň niektoré aktivity projektu na odbúravanie predsudkov resp. negatívnych rodových stereotypov?

3.1.6 Rozpočet

Nakoľko bez finančného krytia sa spravidla nedajú realizovať žiadne aktivity, je nevyhnutnou otázkou **začlenenie podpory rovnosti príležitostí a rodovej rovnosti do rozpočtu projektu**. Pritom nejde len o osobitné položky týkajúce sa znevýhodnených skupín, ale predovšetkým o ich integráciu do všetkých aktivít aj z finančného hľadiska tak, aby bolo zrejmé, že rovnosť príležitostí a rodová rovnosť je neoddeliteľnou súčasťou celého projektu.

Na posúdenie skutočnej účasti a zohľadnenia znevýhodnených skupín v projekte je možné vykonať analýzu rozpočtu, napríklad podľa spomínanej 3Z metódy. V prípade, ak ide o špecifické zisťovanie toho, ako je rozpočet rozdelený medzi mužov a ženy, kto o ňom rozhoduje a kto bude z neho akým dielom ťažiť, hovoríme o tzv. **rodovom rozpočtovaní** (*gender budgeting*). Rodové rozpočtovanie sleduje vplyv a dopad vynaložených finančných prostriedkov, ale i krátení rozpočtov na mužov a na ženy. Ide teda o analýzu celého rozpočtu z rodového hľadiska, a nie o vyčlenenie osobitného rozpočtu pre ženy, čo však môže byť opodstatnené ako vyrovnávajúce opatrenie.

Kontrolné otázky:

- Ako budú využívané zdroje z hľadiska rovnosti príležitostí a rodovej rovnosti? Aký prínos budú mať použité zdroje pre mužov, ženy a iné znevýhodnené skupiny?
- Predpokladá rozpočet rovnosť v odmeňovaní mužov a žien pre porovnateľné pozície?
- Predpokladá rozpočet finančné pokrytie mimoriadnych výdavkov spojených s opatreniami na posilnenie rovnosti príležitostí a rodovej rovnosti?
- Obsahuje rozpočet položky, ktoré budú priamo zamerané na podporu znevýhodnených skupín s cieľom podporiť ich participáciu v projekte, resp. podporiť prekonávanie bariér, s ktorými sa stretávajú pri využívaní verejných služieb a zdrojov?

3.1.7 Merateľné ukazovatele

Merateľný ukazovateľ (indikátor) je kvalitatívnym alebo kvantitatívnym vyjadrením implementácie projektu a zmeny stavu, na ktorý pôsobí. Dobre nastavené ukazovatele sú zárukou toho, že je možné spoľahlivo vyhodnotiť úspešnosť vášho snaženia.

Aj všeobecné ukazovatele vypovedajú o sledovaní prierezovej témy rovnosť príležitostí, ak sú delené podľa kategórií ženy / muži, prípadne ďalších znevýhodnených skupín. Recipročne sa pri uvádzaní údajov za znevýhodnené skupiny odporúča, aby aj tieto boli členené na mužov a ženy.

Príklad: Pri školeniach by sa mohla dosiahnuť vyššia účasť žien v porovnaní s mužmi. V praxi sa však ženy zúčastňujú častejšie na kratších kurzoch a získavajú skôr nižšiu kvalifikáciu. V takom prípade by nemusel ukazovateľ, ktorý sa zameriava výlučne na počet mužov a žien a s ním prepojené opatrenie prispievať k posilneniu rovnosti medzi ženami a mužmi.[xli]

Kontrolné otázky:

- Sú naše ukazovatele reálne sledovateľné a merateľné? Akým spôsobom ich budeme merať a sledovať?
- Dokladujú naše ukazovatele podstatu procesu a pokrývajú všetky relevantné ciele?
- Sú merateľné ukazovatele delené na mužov, ženy a znevýhodnené skupiny?

3.1.8 Implementácia aktivít projektu

Pri implementácii aktivít je potrebné vyhodnotiť dopady každej zo zvažovaných možností. Proces vytvárania a vylepšovania konečného návrhu opatrenia často zahŕňa nutnosť vrátiť sa o krok späť, čiže nutnosť znovu sa vrátiť k výskumu, resp. k analýze situácie a prehodnotiť nasmerovanie opatrení.

Dôležitou súčasťou aktivít z hľadiska rovnosti príležitostí a rodovej rovnosti je personálne zabezpečenie aktivít. V praxi to znamená, že pri výbere koordinátorského a lektorského tímu treba aktívne dbať na rodovú rovnosť a vyhľadávať aj osoby zo znevýhodnených skupín.

Príklad: Pri školení zameranom na prácu s počítačom je veľkým prínosom, ak je lektorkou dajme tomu žena vyššieho veku alebo z etnickej menšiny. Takýto pozitívny príklad je pre účastníkov a účastníčky veľmi motivujúci a vhodne reprezentuje cieľ 5 SDG.

Otázka rovnosti príležitostí a rodovej rovnosti sa dá uplatniť takmer vo všetkých aktivitách, pri ktorých sa pracuje priamo s ľuďmi.

Príklady zohľadnenia rovnosti príležitostí pri vzdelávacom projekte:

- *zohľadniť pri organizácii vzdelávania potreby a rodinné povinnosti cieľovej skupiny, napr. zabezpečiť počas školenia opatrovanie detí a naplánovať na to rozpočet;*

- *zistiť najvhodnejší čas pre rôzne cieľové skupiny projektu, napr. pre matky môže byť výhodné organizovať školenia počas školskej dochádzky;*
- *zabezpečiť bezbariérové prístupy pre ľudí so zdravotným postihnutím, matky malých detí alebo starších ľudí;*
- *pri diskusiách zohľadniť kultúrne špecifiká a dbať na to, aby sa zapájali aj ženy;*
- *pri citlivých otázkach napr. v oblasti zdravia alebo násilia na ženách cielene pracovať s rozmanitými alebo jednoliatymi skupinami. Napr. pri scitlivovaní na problém domáceho násilia je vhodnejšie zmiešaná skupina, ale pokiaľ sa diskutuje o konkrétnych prípadoch násilia voči ženám a/alebo sexuálneho násilia, je vhodnejšie mať uzavretú skupinu žien.*

Kontrolné otázky:

- **Kto bude realizovať plánovanú intervenciu? Absolvovali títo ľudia tréning v oblasti rodovej rovnosti tak, aby bolo možné zabezpečiť uplatňovanie tohto hľadiska počas celého trvania realizácie?**
- **Budú muži, ženy a znevýhodnené skupiny rovnomerne zapojené do realizácie (okrem prípadov špecifického zamerania aktivít napr. na ženy)?**
- **Existujú nejaké právne, sociálne alebo kultúrne bariéry, ktoré môžu brániť zapájaniu žien alebo iných skupín do aktivít projektu?**
- **Aké špecifické opatrenia a aktivity sú potrebné pre aktívne zapojenie žien resp. znevýhodnených skupín do projektových aktivít?**

3.1.9 Monitorovanie a evaluácia: hodnotenie projektu

Pri monitorovaní pokroku vo vzťahu k napĺňaniu hlavných a čiastkových cieľov je potrebné sledovať ukazovatele pre dosiahnutie výsledkov (aktivity) a dopadov. Pri monitorovaní implementačného procesu je nutné navrhnúť ciele a ukazovatele tak, aby umožnili sledovať, do akej miery samotný proces prispieva k posilneniu rovnosti príležitostí a rodovej rovnosti. Monitorovanie procesu umožní:

- identifikovať prekážky a rozdiely v procesoch, ktoré je možné okamžite riešiť;
- zlepšiť nastavenie budúcich aktivít;
- zdokumentovať prekážky pri uplatňovaní rodovej rovnosti, ktoré možno zohľadniť neskôr v širšom inštitucionálnom kontexte.

Správne uskutočnený monitoring slúži na prípadnú korekciu aktivít počas implementácie projektu, kým evaluácia pomáha pri správnom nastavení cieľov budúcich aktivít.

Evaluácia je základom zadefinovania dobrej praxe a skúseností získaných v rámci projektu, prípadne takých, ktoré boli vyvinuté s cieľom zlepšovať do budúcnosti ďalšie projekty a iniciatívy. Dôležitou súčasťou je pritom identifikovanie prekážok a ťažkostí, ktoré sa počas implementácie projektu vyskytli v oblasti rovnosti príležitostí.

Kontrolné otázky pri monitorovaní procesu:

- Sú procesy monitorovania nastavené tak, aby poskytovali údaje a mapovali prínos projektu k posilňovaniu rodovej rovnosti?
- Akým spôsobom sa do monitorovacieho procesu zapoja ďalší kľúčoví hráči (napr. rodové expertky)?
- Sú muži, ženy a znevýhodnené skupiny rovnako zapojené do monitorovacích procesov?
- Zameriava sa evaluácia okrem kvantitatívnej stránky aj na vyhodnotenie kvalitatívneho prínosu pre posilnenie rovnosti príležitostí znevýhodnených skupín?

3.1.10 Citlivá a nediskriminačná komunikácia a publicita

Hoci je téma citlivej komunikácie zaradená na záver desiatich krokov, je potrebné ju integrovať do všetkých fáz projektového cyklu vrátane písania návrhu projektu. V každom prípade spôsob, akým komunikujete, ovplyvní úspech vášho projektu.

Je veľmi dôležité uvedomiť si, že komunikácia nepredstavuje iba neutrálny prenos informácií. **Komunikácia zahŕňa také strategické ciele, ako zvyšovanie povedomia, presadzovanie vašich zámerov, podpora transparentnosti a zdieľanie dobrej praxe.** Práve k tomu je potrebné používanie rodovo citlivého jazyka.

Používanie rodovo citlivého jazyka je základným ukazovateľom toho, že rozumiete problematike rodovej rovnosti a snažíte sa uplatňovať ju v praxi. „**Rodovo citlivý jazyk** zviditeľňuje pomocou jazykových prostriedkov ženy a mužov."[xlii]

Poznámka: Je vždy aj vecou zrozumiteľnosti jazyka, ako používame rodovo citlivé formulácie. Písanie v mužskom a ženskom rode cez lomky (bežné v nemecky hovoriacich krajinách) je napríklad vhodné do pracovných inzerátov (hľadáme odborníka/čku), v súvislých textoch však pôsobí rušivo. Rovnako mechanické vymenovanie v mužskom a ženskom rode môže byť pre čítajúcu osobu nepríjemné. Preto sa snažíme nájsť také formulácie, ktoré by zahŕňali oba rody bez ich mechanického vymenovania. Ďalšou možnosťou je striedanie mužského a ženského označenia v jednotlivých vetách alebo odsekoch, ako sa to osvedčilo v anglických textoch.

Rodovo citlivý jazyk **zásadne nepoužíva sexizmy a rodové stereotypy**. K tým môžeme zaradiť všetky obsahy, ktoré by znevažovali ženy alebo dievčatá, prípadne viedli k nerovnovážnemu zobrazovaniu mužov a žien v spoločnosti, a teda k potvrdzovaniu ich nerovného postavenia. K diskriminujúcim obsahom možno zaradiť aj necitlivé a diskriminujúce vyjadrenia smerované k osobám s inou sexuálnou orientáciou.

Projekty financované z ODA SR majú spravidla určenú **formálnu stránku publicity,** napríklad používanie loga. Z hľadiska rovnosti príležitostí je vždy prínosom uviesť pri všetkých výstupoch projektu formuláciu o tom, že *projekt je zameraný na posilnenie rovnosti príležitostí a rodovej rovnosti*, alebo, že *v rámci*

projektu boli rešpektované zásady nediskriminačného zaobchádzania. Rovnako je potrebné dbať na používanie jazyka národnostných menšín alebo na používanie Brailovho písma, pokiaľ je to z hľadiska umiestnenia alebo zamerania vášho projektu relevantné.

Príklad: Pri pracovných inzerátoch je vhodné použiť rodovo citlivý jazyk. (Hľadáme odborníka/odborníčku na danú oblasť.) Na podporu uplatňovania rovnosti príležitostí a rodovej rovnosti je vhodné pridať do inzerátu formuláciu povzbudzujúcu ľudí zo znevýhodnených skupín, aby sa o pozíciu uchádzali. (Pracovisko ústretové k rovnosti príležitostí, Pracovisko podporujúce rozmanitosť). Ak je váš projekt zameraný na konkrétnu znevýhodnenú cieľovú skupinu, môžete v inzeráte vyzdvihnúť práve tú (Pri rovnakej kvalifikácii uprednostníme uchádzačov/uchádzačky so zdravotným postihnutím). Rovnako je vhodné v opisoch projektu a záverečných správach používať oba rody a dávať dôraz na to, aby projekty zamerané na ženy to reflektovali aj v popise).

Z hľadiska komunikácie je dôležitá aj **voľba komunikačných prostriedkov**, ktorými chceme osloviť našu cieľovú skupinu. Je dôležité vopred vedieť, aké masovokomunikačné prostriedky a kanály sú k dispozícii v danom regióne a na ktoré cieľové skupiny sú zamerané. Nezabudnime, že zvolený komunikačný kanál má silný vplyv na to, akí ľudia sa na inzerát prihlásia.

Napríklad ak ponúkame kurzy počítačovej gramotnosti, inzerovanie na internete je v podstate irelevantné, pretože už predpokladá znalosť práce s počítačom a vylúči celé skupiny obyvateľstva, ktoré nemajú prístup k internetu. Ak chceme napríklad osloviť rodičov na rodičovskej dovolenke, je vhodné umiestniť inzeráty do reklamných časopisov, ktoré sú distribuované do domácností, prípadne využiť lokálne rádio a noviny. Podobne sa dajú využiť miestne záujmové organizácie a zoskupenia, napríklad materské centrá.

Publicita je dôležitá súčasť projektu. Pomocou nej sa verejnosť dozvedá o vašich snaženiach a aktivitách, o ich výsledkoch a prínosoch. Je preto nielen dôležité, ČO prezentujete, ale aj AKO to robíte a KTO za vás hovorí. Ak budú váš projekt napríklad na tlačovej konferencii prezentovať aj ženy, absolventi, resp. seniori a ľudia z etnických menšín či so zdravotným postihnutím, bude to najlepšia prezentácia vášho prínosu k posilneniu rovnosti príležitostí.

Kontrolné otázky pre citlivú komunikáciu:

- Zohľadňujú výstupy v oblasti publicity princípy rodovej rovnosti?
- Používame v projekte rodovo citlivý jazyk? Sú komunikované obsahy rodovo citlivé - t. j. vyhýbajú sa používaniu rodových stereotypov a sexizmov?
- Sú komunikované obsahy citlivé k otázkam kultúrnych, etnických a sociálnych rozdielov - inými slovami - sú spracované tak, aby neviedli k znevažovaniu znevýhodnených skupín?
- Vybrali sme vhodný komunikačný kanál na oslovenie našej cieľovej skupiny? Zohľadnili sme špecifické komunikačné potreby skupín, ktoré čelia znevýhodneniam alebo diskriminácii s cieľom prispieť k prekonávaniu znevýhodnenia?
- Zapojili sme do publicity mužov i ženy, ľudí rôzneho veku, etnickej a rasovej príslušnosti a iných znevýhodnených skupín?

3.2 Minimálny štandard pre uplatnenie rodovej rovnosti v projekte

Je pochopiteľné, že nie všetky projekty dokážu alebo majú kapacity naplniť všetkých 10 krokov. Pre takéto projekty je možné použiť nasledujúci kontrolný zoznam, ktorý predstavuje **minimálny štandard ako uplatňovať rovnosť príležitostí a rodovú rovnosť v projektoch:**

Opis východiskovej situácie a zdôvodnenie projektu: Zohľadňuje východisková analýza špecifickú situáciu žien a dievčat v danej oblasti?

Cieľové skupiny: Je cieľová skupina v navrhovanom projekte rodovo vyvážená (s výnimkou intervencií, ktoré sa špeciálne zameriavajú na znevýhodnené skupiny v podobe nápravných opatrení)?

Vedenie projektu: Majú muži a ženy rovnakú možnosť byť zapojení do vedenia a realizácie projektu?

Ciele: Odráža globálny cieľ projektu potreby mužov, žien a znevýhodnených skupín obyvateľstva?

Aktivity: Zapájajú plánované aktivity ženy a iné znevýhodnené skupiny? Zahŕňajú aktivity mimoriadne vyrovnávacie opatrenia smerom k znevýhodneným skupinám obyvateľstva?

Ukazovatele (indikátory): Sú ukazovatele rodovo diferencované, t. j. delené na mužov a ženy?

Monitorovanie a evaluácia: Zahŕňa monitorovanie aj perspektívu rovnosti príležitostí a rodovú perspektívu? Boli do monitorovacieho a hodnotiaceho procesu zapojené znevýhodnené skupiny?

Rozpočet: Zohľadňuje rozpočet náklady spojené s osobitnými výdavkami potrebnými pre zapojenie žien a dievčat, prípadne iných znevýhodnených skupín, do projektu?

Komunikačná stratégia: Bol pri komunikácii používaný rodovo citlivý jazyk, resp. jazyk menšín, Brailovo písmo atď.? Bol pri inzerátoch na pracovné pozície používaný rodovo citlivý jazyk? Sú znevýhodnené skupiny zapojené do prezentácie projektu?

Vysvetlivky

[xxxiv] Antidiskriminačný zákon
[xxxv] Podľa Pietruchová, 2009
[xxxvi] Tamtiež
[xxxvii] Stiegler, 2002
[xxxviii] Podľa www.portals.wi.wun.nl, prispôsobené
[xxxix] Niemanis, 2007
[xl] Podľa www.portals.wi.wun.nl, prispôsobené
[xli] Mainstreaming..., 2000
[xlii] www.ruzovyamodrysvet.sk/sk/vrchne-menu/slovnicek-pojmov#h7

4

Slovník a základné koncepty

4.1 Diskriminácia vs. rovnosť príležitostí

Rovnosť všetkých ľudí nielen pred zákonom, ale aj v každodennom živote, je nielen základnou hodnotou Európskej únie a jej členských krajín, ale aj neoddeliteľným atribútom demokratickej spoločnosti. Napriek tomu sa v praxi stretávame s prípadmi znevýhodnenia určitých skupín alebo ľudí na základne ich príslušnosti k nejakej skupine s určitými charakteristikami. V takomto prípade hovoríme o diskriminácii. Na jej odstránenie bol na Slovensku prijatý tzv. **Antidiskriminačný zákon**,[xliii] ktorý definuje diskrimináciu nasledovne:

Priamou diskrimináciou je také zaobchádzanie na základe akéhokoľvek dôvodu, ktoré je v porovnateľnej situácii menej výhodné, než zaobchádzanie s inou fyzickou osobou alebo právnickou osobou. Pri rozdielnom zaobchádzaní z dôvodu pohlavia/rodu hovoríme o rodovej diskriminácii.

Diskriminácia teda predstavuje situáciu, keď osoba je určitým spôsobom znevýhodnená na základe nejakej odlišnosti, teda **chránenej charakteristiky**. Diskriminácia sa zakazuje na základe akéhokoľvek dôvodu, najmä pohlavia/rodu, rasy, farby pleti, jazyka, veku, sexuálnej orientácie, viery alebo náboženstva, zdravotného postihnutia, politického alebo iného zmýšľania, národného alebo sociálneho pôvodu, príslušnosti k národnosti alebo etnickej skupine, majetku a pôvodu.

Príklad: Mladá žena sa uchádzala o prácu v rámci projektu rozvojovej pomoci v mimovládnej organizácii. Mala potrebné požadované vzdelanie a kvalifikáciu. Zástupca organizácie jej povedal, že na danú pozíciu chcú prijať muža, pretože je potrebné cestovať do krajín, kde by rokovania so ženou mohli byť problémom. Takéto konanie je priamou diskrimináciou, ktorá vychádza zo stereotypných predsudkov a odopiera konkrétnej žiadateľke o prácu právo na rovnaké zaobchádzanie.

Nepriamou diskrimináciou je zdanlivo neutrálny predpis, kritérium alebo zvyklosť, ktoré na základe akéhokoľvek dôvodu znevýhodňujú fyzickú alebo právnickú osobu. To neplatí, ak možno predpis, kritérium alebo zvyklosť zdôvodniť sledovaním legitímneho cieľa a prostriedky na dosiahnutie tohto cieľa sú primerané a nevyhnutné.

Príkladom nepriamej diskriminácie môže byť stanovenie podmienok, ktoré v skutočnosti na vykonávanie danej činnosti nie sú potrebné, ale automaticky vylúčia časť ľudí.

Príklad: Príkladom nepriamej diskriminácie môže byť napr. povinnosť nosenia školských uniforiem v rozvojových krajinách, ktoré môžu časť detí zo sociálne slabšieho prostredia vylúčiť zo školského procesu. Podobne môže byť príkladom nepriamej diskriminácie nezohľadnenie špecifickej situácie

žien napr. pri projekte na mikropôžičky, pokiaľ sa pritom požaduje finančné spoluúčasť. Hoci projekt priamo nevylučuje ženy, tieto nemusia mať v rozvojových prístup k finančnej hotovosti a tým je ich prístup k mikropôžičkám sťažený.

K diskriminačným praktikám patrí aj obťažovanie a sexuálne obťažovanie:

Obťažovanie je také konanie na základe akéhokoľvek dôvodu, ktoré má za cieľ alebo za následok zásah do slobody a ľudskej dôstojnosti a ktoré vytvára pre fyzickú osobu nepriateľské, zastrašujúce, zahanbujúce, pokorujúce alebo urážlivé prostredie.

Sexuálne obťažovanie je konanie, pri ktorom dochádza k nežiaducemu verbálnemu, neverbálnemu alebo telesnému správaniu sexuálnej povahy, a to s úmyslom alebo účinkom porušenia dôstojnosti osoby, najmä pri vytvorení zastrašujúceho, nepriateľského, ponižujúceho, zneucťujúceho alebo urážlivého prostredia.

Na vyrovnávanie nepriaznivých dopadov diskriminácie je niekedy potrebná špecifická podpora znevýhodnených skupín, tzv. dočasné vyrovnávacie opatrenia zadefinované v Antidiskriminačnom zákone. Sú to cielené opatrenia na podporu znevýhodnených skupín v rôznych oblastiach.

Príklad: Príkladom dočasných vyrovnávacích opatrení sú podporné mechanizmy ako sú štipendiá pre deti zo znevýhodnených skupín, špecifické podporné opatrenia pre vzdelávanie detí zo sociálne znevýhodneného prostredia, prednostné prijímanie uchádzačov a uchádzačiek zo znevýhodnených skupín o prácu alebo štúdium, dočasné opatrenia pre pomerné zastúpenie žien v politike alebo manažmente, opatrenia na rekvalifikáciu žien pre trh práce a pod.

4.2 Rodová rovnosť

Rod (angl. **gender**) pomenováva sociálne konštruované rozdiely medzi ženami a mužmi, teda to, čo si v danej spoločnosti predstavujeme pod pojmami „ženskosť" a „mužskosť" (alebo feminita a maskulinita). Je to súbor vlastností, charakteristík, činností a znakov, ktoré mužom a ženám pripisujeme a s ktorými sa muži a ženy v rôznej miere stotožňujú. Rod sa formuje na základe výchovy, vzdelania, pod vplyvom prostredia, očakávaní, jazyka, vlastných rozhodnutí atď. Rodové rozdiely sa líšia v závislosti od veku, rodinného stavu, náboženstva, etnicity, kultúry, rasy a tak ďalej. Oproti tomu **pohlavie** (angl. **sex**) je biologická charakteristika človeka ako muža alebo ženy, identifikovateľná na základe pohlavných orgánov, chromozomálnej a hormonálnej výbavy a druhotných pohlavných znakov.

Rod je teda komplexná premenná, ktorá je súčasťou sociálneho, kultúrneho, hospodárskeho a politického kontextu. Rod označuje sociálne konštruované rozdiely medzi mužmi a ženami, ktoré sú spoločensky konštruované a **teda je možné ich meniť, spravidla pomocou cielených intervencií.**

Rodová nerovnosť a diskriminácia žien je zrejmá, keď sa pozrieme na štatistiky a analýzy rodových rozdielov vo všetkých oblastiach.

Príklad rodovej rovnosti zo zákona:	*Príklad rodovej nerovnosti v praxi:*	*Príklad cielenej intervencie*
Ženy a muži majú rovnaké právo voliť.	*Ženy a muži nemajú rovnaké možnosti byť zvolení do politických orgánov a funkcií, pretože na kandidátskych listinách politických strán sa ženy zväčša nachádzajú mimo poradia zvoliteľnosti.*	*Podporné mechanizmy ako sú kvóty na zabezpečenie pomerného zastúpenia žien.*
Ženy a muži majú rovnaké právo na prácu.	*Medzi ženami a mužmi je rozdiel v priemerných mzdách, na čom sa podieľa:* *- profesijná segregácia (horizontálna) spôsobuje, že ženy prevažujú v sektoroch s nižším priemerným ohodnotením (školstvo, zdravotníctvo, verejná správa);* *- mocenská (vertikálna) segregácia spôsobuje, že ženy prevažujú na nižších pozíciách, zatiaľ čo muži prevažujú na vedúcich a vysokých riadiacich pozíciách.*	*Posilňovanie žien a mužov v rodovo netradičných povolaniach (desegregácia trhu práce).* *Podpora žien v ekonomickom rozhodovaní napr. formou cieľov, koučingu a mentoringu.*

Rodová rovnosť sa nestavia proti rôznorodosti mužov a žien. Je alternatívou k súčasnej spoločenskej hierarchii, ktorá znevýhodňuje najmä ženy a, naopak, privileguje najmä mužov. **Cieľom rodovej rovnosti je vytvoriť rešpektujúci priestor pre každú ženu a každého muža, aby realizovali v živote svoj vnútorný potenciál naplno, bez ohľadu na tradične predpisované rodové role jednotlivým pohlaviam.**

Príklad: Rozdiel medzi pohlavím a rodom je zrejmý napr. pri rodení detí. Kým je biologicky podmienené, že rodiť deti môžu len ženy, biológia neurčuje, kto sa o ne má starať a vychovávať ich. Táto úloha sa prisudzuje ženám ako rodová rola.

Rodová rola je jednou zo sociálnych rolí udržiavaných spoločnosťou a potvrdzovaných každodenným životom. Je utváraná obrazmi „mužskosti" a „ženskosti", ktoré sú formované prostredím a menia sa jednak historicky v čase vývojom spoločnosti, ale i podľa rôznych kultúr na základe sociálnych, kultúrnych a náboženských vplyvov a tradícií.

Napr. moslimské ženy si z náboženských dôvodov pokrývajú hlavy a v tradičnejších krajinách i celé telo, niektoré africké kmene ako Masajovia dodnes udržujú tradície mladých mužov – bojovníkov.

Niektoré znaky správania sú naprieč kultúrami veľmi podobné – napr. spravidla sa očakáva od ženy starostlivosť o deti a domácnosť, kým od muža ich ochrana a zabezpečenie živobytia. Hoci je rodová rola jednou z množstva iných sociálnych rolí, spravidla ju vnímame ako prirodzenú, biologicky podmienenú a historicky potvrdenú. Takýto (nevedomý) prístup prispieva k vzniku a fixácii tzv. rodových stereotypov.

Rodové stereotypy (gender stereotypes) – vychádzajú z presvedčení (zvyčajne prežitých a zastaraných) o rolách, schopnostiach a vlastnostiach mužov a žien. A hoci v niektorých špecifických situáciách sa môže zdať, že tieto stereotypy majú nejaký základ v realite, stereotypy sa ukazujú ako problematické, keď sa predpokladá, že by mali byť automaticky uplatňované na všetkých mužov a ženy. To vedie k materiálnemu i psychologickému obmedzovaniu, ktoré bráni mužom a ženám robiť slobodné rozhodnutia a plne si uplatňovať svoje práva.[xliv]

V priebehu dejín sa obsah rodových stereotypov menil s ohľadom na spoločenské zmeny vo vzťahoch medzi ženami a mužmi. Napriek tomu sú naďalej hlavnou príčinou udržiavania nerovného vzťahu medzi mužmi a ženami a vytvárajú východisko pre **rodovú diskrimináciu, ktorá vedie prevažne k znevýhodňovaniu resp. diskriminácii žien**. Sú však škodlivé aj pre samotných mužov, napr. vytvárajú tlak na úlohu živiteľa rodiny a neprejavovanie citov, vedú k zvýšenému výskytu niektorých ochorení medzi mužmi ako i k vyššiemu počtu samovrážd.

Uplatňovanie rodového hľadiska (gender mainstreamimg)

V posledných dvoch desaťročiach nastal v globálnom a hlavne v európskom meradle vývoj a určitý posun v prístupe k otázke práv žien, čo sa po 4. celosvetovej konferencii žien v Pekingu v roku 1995 a prijatí jej Akčnej platformy odrazilo aj na terminológii. Dôraz sa začal klásť na **uplatňovanie rodového hľadiska** (*gender mainstreaming*) a vyrovnávanie rodových rozdielov v sociálnom, resp. spoločenskom postavení mužov a žien.

V systéme Organizácie Spojených národov (OSN) bol gender mainstreaming zadefinovaný a prijatý v roku 1997. Oficiálna definícia Spojených národov uplatňovania rodového hľadiska je nasledovná: „...proces posudzovania dôsledkov akejkoľvek plánovanej aktivity na ženy a mužov vrátane legislatívy, politík

alebo programov vo všetkých oblastiach a na všetkých úrovniach. Je stratégiou, ktorá zahŕňa záujmy a skúsenosti žien a mužov ako neoddeliteľnú súčasť procesov tvorby, realizácie, monitorovania a hodnotenia politík a programov vo všetkých politických, ekonomických a sociálnych sférach tak, aby z neho ženy a muži profitovali rovnocenne a aby sa nerovnosti medzi nimi ďalej nepodporovali."[11]

Uplatňovanie rodového hľadiska pozostáva z reorganizácie, zlepšenia, vývoja a evaluácie všetkých rozhodovacích procesov vo všetkých oblastiach politiky a pracovného procesu v danej organizácii. Cieľom tohto princípu je zohľadňovať perspektívu rodových pomerov vo všetkých rozhodovacích procesoch a **využívať každý rozhodovací proces v prospech rodovej rovnosti**.[xlv]

Kým v niektorých krajinách s vyššou mierou rodovej rovnosti je oprávnený prístup preferovania rodového hľadiska, u nás má stále svoje opodstatnenie uplatňovanie tzv. *duálneho prístupu:*

- **uplatňovanie rodového hľadiska** ako prierezového princípu, ktorý znamená, že všetky politiky a opatrenia majú brať do úvahy možné rodové rozdiely a integrovať opatrenia na ich vyrovnávanie;
- špecifická podpora žien, resp. mužov v oblasti, kde sú zjavné znevýhodnenia určitých skupín žien, resp. mužov (v zmysle Antidiskriminačného zákona sú to tzv. *dočasné vyrovnávacie opatrenia*).[xlvi]

Dosiahnutie rodovej rovnosti nie je totiž možné, pokiaľ existujú v určitých oblastiach obmedzenia v uplatňovaní ľudských práv žien, resp. mužov.

Príklad: Pre lepšie pochopenie využitia uplatňovania rodového hľadiska poslúži porovnanie s otázkou hospodárnosti: presne tak, ako hrá zásada hospodárnosti a finančnej únosnosti podstatnú úlohu pri všetkých rozhodovacích procesoch, mala by sa zohľadňovať aj otázka rovnosti medzi mužmi a ženami. Rodové otázky sa takto stanú integrálnou súčasťou myslenia, rozhodovania a konania všetkých zúčastnených.

Vysvetlivky

[xliii] Zákon č. 365/2004 Z. z.
[xliv] Niemenis, 2007
[xlv] Celoštátna stratégia rodovej rovnosti na roky 2014-2019
[xlvi] Pietruchová, 2002

11 Zdroj: Report of the Economic and Social Council for 1997. Organizácia spojených národov, 1997

5

Zdroje a odporúčaná literatúra

- Agentúra EÚ pre základné práva: *Príručka o európskom antidiskriminačnom práve*. Luxemburg: Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie, 2011
- Asklof, C. et al.: *Příručka na cestu k rovnosti žen a mužů.* Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, Praha, 2003
- ASPEKT (ed.): *Glosár rodovej terminológie.* (www.glosar.aspekt.sk)
- Cviková, J. - Juráňová, J. (ed.): *Ružový a modrý svet. Rodové stereotypy a ich dôsledky.* Bratislava, Občan a demokracia – Aspekt, 2003
- Cviková, J. (ed.): *Ako používať rodovo vyvážený jazyk Možnosti, otázky, príklady.* Centrum vzdelávania MPSVR SR, Bratislava, 2015
- Inter-Agency Standing Committee (IASC); United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women (UN Women): *The gender handbook for humanitarian action*, 2017
- Jojárt, P.: *Uplatňovanie horizontálnej priority rovnosti príležitostí pri využívaní štrukturálnej pomoci v práci RO, SORO a pri hodnotení projektov*. Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR, Bratislava, Aspekt, 2009
- Hospodárska a sociálna rada, Komisia pre postavenie žien, Šesťdesiate druhé zasadnutie, New York, 2018
- Organizácia pre výživu a poľnohospodárstvo (FAO): *WOMEN IN AGRICULTURE. Closing the gender gap for development*. (*Ženy v poľnohospodárstve. Uzavretie rodového rozdielu v rozvoji.*) Rím, 2011
- Niemanis, A. et al.: *Gender Mainstreaming in Practice: A Toolkit*. Bratislava : UNDP, 2007. V slovenskom preklade: *Gender mainstreaming v praxi – Príručka*. Bratislava, Okat, 2009
- OECD: *DAC Guidelines for Gender Equality and Women's Empowerment in Development Cocoperation.* 1999
- OECD: *Odporúčanie DAC o ukončení sexuálneho vykorisťovania, zneužívania a obťažovania v rozvojovej spolupráci a humanitárnej pomoci: kľúčové piliere prevencie a reakcie.* 2019
- Ondeková, M. - Očenášová, Z.: *Čo ste chceli vedieť o rode a nemali ste sa oho opýtať, Príručka pre rozvojovú prax.* Bratislava, Pontis, 2012

- Pietruchová, O.: *11 krokov k rovnosti príležitostí*. Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR, Bratislava, Aspekt, 2009
- Pietruchová, O.: *Gender mainstreaming, zručnosti pre uplatňovanie rodového hľadiska. Teoretická príručka k vzdelávaniu verejnej správy*. Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR, Bratislava, 2015
- Pietruchová, O. - Mesochoritisová, A.: *Rodová rovnosť v organizácii. Stručná sprievodkyňa*. Bratislava, Okat, 2007
- Rada Európy: *Gender Mainstreaming: Conceptual Framework, Methodology and Presentation of Good Practices.* Štrasburg, 1998
- Rozvojový fond OSN (UNDP): *Human Development Report. Sustainability and Equity: A Better Future for All*. New York, 2011
- Slovenská agentúra pre medzinárodnú rozvojovú spoluprácu (SAMRS): *Výročná správa 2019* a *Výročná správa 2018*
- Stiegler, B.: *Ako uplatňovať rodové hľadisko. Aspekty stratégie Európskej únie.* Aspekt, 2002.
- United Nations Environment Programme (UNEP), UN Women, UNDP and UNDPPA/PBSO: *GENDER,CLIMATE & SECURITY Sustaining inclusive peace on the frontlines of climate change.* 2020
- UN WOMEN / Svetová banka: *The cost of the gender gap in agricultural productivity (Rodový rozdiel v poľnohospodárskej produkcii), 2015*

Dokumenty a legislatíva

- Celoštátna stratégia rodovej rovnosti na roky 2014 - 2019, Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR, 2013
- Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie na ženách (CEDAW), Organizácia Spojených národov, prijatý 1979, platný od 3. 9. 1981, pre ČSFR platný od 1987, zákon č. 62/1987 Zb. a Opčný protokol k Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien. OSN, prijatý 22. 12. 1999, ratifikovaný 22. 9. 2000, uverejnený v Zb. č. 343/2001 Z. z.
- Gender Action Plan III. 2021 - 2025, Akčný plán rodovej rovnosti 2021-2025, Európska komisia
- Konsolidované znenie zmluvy o Európskej únii a zmluvy o fungovaní Európskej únie, Charta základných práv Európskej únie (Lisabonská zmluva)
- Národný akčný plán na vykonávanie rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN č. 1325 o ženách, mieri a bezpečnosti na roky 2021 – 2025
- SMERNICA EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY 2006/54/ES z 5. 6. 2006 o vykonávaní zásady rovnosti príležitostí a rovnakého zaobchádzania s mužmi a ženami vo veciach zamestnanosti a povolania
- SMERNICA RADY 2004/113/ES z 13. 12. 2004 o vykonávaní zásady rovnakého zaobchádzania medzi mužmi a ženami v prístupe k tovaru a službám a k ich poskytovaniu (rodová smernica).
- SMERNICA EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY 2010/41/EÚ zo 7. 7. 2010 o uplatňovaní zásady rovnakého zaobchádzania so ženami a mužmi vykonávajúcimi činnosť ako samostatne zárobkovo činné osoby a o zrušení smernice Rady 86/613/EHS
- Strednodobá stratégia rozvojovej spolupráce SR na roky 2019 – 2023, Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí, 2019
- Zákon 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon)
- Zákon č. 311/2001 Z. z. - Zákonník práce
- The Gender Action Plan for the period 2016-2020, European Union, 2016
- The Millennium Development Goals Report 2015. Unated Nations Development Program

Ďalšia odporúčaná literatúra vydaná UNWOMEN v anglickom jazyku:

- Gender and security toolkit, 2019
- Gender mainstreaming: A global strategy for achieving gender equality and the empowerment of women and girls, 2020
- Rapid assessment tool to evaluate gender equality and women's empowerment results in humanitarian contexts, 2020
- Progress on the Sustainable Development Goals: The gender snapshot 2019, 2019
- Women in development: Report of the Secretary-General, 2019

On-line zdroje

- www.gender.gov.sk
- www.diskriminacia.gov.sk
- www.zastavmenasilie.gov.sk
- www.glosar.aspekt.sk
- www.ruzovyamodrysvet.sk

V anglickom jazyku:

- www.un.org/en/sections/issues-depth/gender-equality/
- www.unwomen.org/en/digital-library/publications
- www.undp.org/content/undp/en/home/sustainable-development-goals/goal-5-gender-equality.html
- www.ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality_en
- www.ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/promoting-gender-equality-womens-rights-beyond-eu_en

6

Prílohy

6.1 Príklad projektov

Organizácia pripravila projekt na budovanie kapacít občianskej spoločnosti v krajine východného partnerstva.

Projekt s neutrálnym dopadom na rovnosť príležitostí

Projekt bol zameraný všeobecne na zvýšenie inštitucionálnej stability a budovania kapacít miestnych MVO s dôrazom na ich zapájanie do života na miestnej úrovni samosprávy. Žiadateľ identifikoval skupinu miestnych MVO, ktoré sa venovali komunitnému rozvoju, participácii v rozhodovacích procesoch samosprávy, ochrane životného prostredia, transparentnosti a boja proti korupcii. V rámci projektu slovenská organizácia naplánovala tréningy pre oblasti participatívneho rozhodovania, projektového riadenia, riešenia medziľudských konfliktov a komunitného rozvoja. Tréningy sa uskutočňovali v danom regióne počas poobedňajších hodín, aby umožnili účasť aj zamestnaným ľuďom.

Spoločnosť deklarovala „neutrálny dopad" na rovnosť príležitostí, nakoľko nevidela žiadne obmedzenia ani znevýhodnenia. Podľa jej zástupcov sa na kurze mohol zúčastniť ktokoľvek za rovnakých podmienok.

Prípad – projekt s pozitívnym dopadom na rovnosť príležitostí

Projekt bol zameraný všeobecne na zvýšenie inštitucionálnej stability a budovania kapacít miestnych MVO s dôrazom na ich zapájanie do života na miestnej úrovni samosprávy. Pri plánovaní projektu sa žiadateľ spojil s MVO pôsobiacou v oblasti rodovej rovnosti, ktorá poskytla rodovú expertízu. Hlavné problémy v oblasti postavenia žien v danej krajine, relevantné k zameraniu projektu, identifikovala rodová expertka na základe periodickej správy zaslanej Výboru CEDAW v minulom roku. Na základe odporúčaní výboru boli identifikované ako vhodné intervencie posilnenia participácie žien v rozhodovaní miestnej samosprávy a prevencia domáceho násilia.

Žiadateľ identifikoval skupinu miestnych MVO, ktoré sa venovali komunitnému rozvoju, participácii v rozhodovacích procesoch samosprávy, ochrane životného prostredia, transparentnosti a boja proti korupcii, ako aj ženské MVO pôsobiace v oblasti posilňovania žien a pomoci obetiam domáceho násilia. V rámci projektu slovenská organizácia naplánovala tréningy pre oblasti participatívneho rozhodovania vrátane participácie žien v rozhodovaní, projektového riadenia vrátanie uplatňovania rodového hľadiska, riešenia medziľudských konfliktov vrátane prevencie domáceho násilia a pomoci jeho obetiam

a komunitného rozvoja vrátane komunitných služieb pre ženy a ich deti. V pozvánke na tréning sa bolo uvedené, že:

- projekt podporuje rovnosť príležitostí;
- spoločnosť uprednostní najmä prihlášky žien a účastníkov zo znevýhodnených skupín;
- počas kurzu bude v prípade záujmu zabezpečená starostlivosť o deti;
- v prípade záujmu prevyšujúceho kapacitu kurzu dostanú prednosť záujemcovia a záujemkyne, ktoré nemajú iné možnosti podobného vzdelania (napr. v komerčných kurzoch).

Kurz sa mal konať v miestnej škole v centre mesta. Spoločnosť ponúkla dva termíny kurzov: cez víkend a počas pracovného týždňa do 15. hodiny, čím umožnila účasť matiek detí, ktoré sú v tom čase v škole.

Počas kurzu bolo zabezpečené stráženie detí v družine školy vychovávateľkami, ktoré si spoločnosť na tento čas zaplatila. Pre deti bola zabezpečená aj strava.

Zhrnutie:

Oba projekty mali rovnaký obsahový zámer. V prvom prípade mal projekt neutrálny dopad na rovnosť príležitostí.

Druhý projekt vytvoril pre ženy špeciálne podmienky tak, aby uľahčil ich participáciu na kurze a prispel tým k posilneniu rovnosti príležitostí a rodovej rovnosti. Zároveň sa špecificky venoval situácii žien a integroval ju do všetkých kurzov, čim splnil podmienku uplatnenia rodového hľadiska. Projekt mal tak pozitívna dopad na rovnosť príležitostí nielen u cieľovej skupiny, ale aj u samotného žiadateľa, ktorý získal pochopenia a určitú úroveň expertízy v oblasti rodovej rovnosti.

6.2 Rodová analýza

Problémový strom

Efekty

- Dopad na ekonomickú situáciu žien a ich rodín
- Zvýšená miera chudoby žien (feminizáca chudoby)
- Zraniteľnosť žien voči násiliu, obchodovaniu, zhoršené zdravie

Problém

- Malý podiel žien - podnikateliek v rurálnych oblastich Kene

Príčiny

- Nedostatok času – zodpovednosť žien za starostlivosť o domácnosť
- Nedostatok možností na vzdelávanie a rekvalifikáciu
- Obmedzené vlastnícke práva žien vo vzťahu k pôde a majetku
- Sťažený prístup žien k pôžičkám a iným zdrojom

Diskriminácia žien a rodové stereotypy v spoločnosti

Cieľový strom

Dopady

- Zvýšenie ekonomickej nezávislosti žien
- Zníženie miery chudoby žien a medzigeneračnej chudoby
- Zvýšenie sebavedomia žien a tým ochrany pred násilím, zlepšené zdravie

Cieľ

- Zvýšenie počtu žien podnikateliek v rurálnej oblasti

Opatrenia

- Rovnovážne rozdelenie súkromných zodpovedností
- Poskytovanie kurzov o podnikaní prioritne pre ženy
- Informovanosť o právach, systémové zmeny vo vlastníctve
- Mikropôžičky a podnikateľské granty pre ženy

Odstránenie rodových stereotypov v spoločnosti a výchove

vydalo UNDP pre MZVaEZ SR